

Valkeakosken kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma

Koulutus- ja hyvinvointikeskus
Varhaiskasvatuspalvelut

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Perusteasiakirjat ja Valkeakosken varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma	3
2.1	Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma Valkeakoskella	3
2.2	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen oppimissuunnitelma.....	4
3	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	6
3.1	Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	6
3.2	Esiopetuksen järjestäminen	6
3.3	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	7
3.4	Oppimiskäsitys.....	8
3.5	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	9
3.6	Laaja-alainen osaminen.....	10
4	Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintakulttuuri.....	18
4.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	18
4.2	Moninaisuus.....	22
4.3	Osallisuus	23
4.4	Virkkutoiminta	25
4.5	Lapsen tuominen ja hakeminen päiväkodista, perhepäivähoidosta ja esiopetuksesta	25
4.6	Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimisympäristöt.....	27
4.7	Esiopetus vuorohoidossa.....	28
4.8	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.....	28
4.8.1	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	28
4.8.2	Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen	32
4.8.3	Siirtyminen esiopetuksesta kouluun	34
4.8.4	Monialainen yhteistyö.....	35
4.8.5	Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	39
4.9	Toimintakulttuuri ja johtajan tehtävät Valkeakoskella.....	42

5	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	43
5.1	Päivittäinen havainnointi ja arviointi	43
5.2	Monipuoliset työtavat	45
5.3	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
5.4	Oppimisen alueet.....	49
5.5	Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat.....	50
6	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	53
6.1	Tuki Valkeakoskella varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.....	53
6.1.1	Tuen portaat varhaiskasvatuksessa.....	55
6.1.2	Yhteistyö huoltajan kanssa lapsen tuen aikana.....	66
6.1.3	Esiopetukseen siirtyminen.....	67
6.2	Lapsen kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa	68
6.2.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	68
6.2.2	Tuen portaat esiopetuksessa	71
6.2.3	Pidennetty oppivelvollisuus	77
6.2.4	Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot	78
7	Valkeakosken varhaiskasvatus- ja esiopetustoiminnan arviointi ja kehittäminen.....	80
7.1	Henkilöstö arvioijana.....	82
7.2	Huoltaja arvioijana	84
7.3	Lapsi arvioijana.....	85
7.4	Arviointi esiopetuksessa	86
8	LIITTEET	87

1 Johdanto

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain pohjalta Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatusta toteutetaan. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama määräys, jonka mukaan kunnat laativat paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman ja toteuttavat esiopetusta.

Valkeakosken varhaiskasvatus (sisältää esiopetuksen) perustuu siten varhaiskasvatustilakiin (540/2018), perusopetustilakiin (628/1998) sekä Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjaan ja Esiopetussuunnitelman perusteet -asiakirjaan. Lisäksi huomioidaan kaupungin strategia ja toiminta-ajatus. Perusteet ja Valkeakosken oma varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma koskevat kaupungin järjestämää varhaiskasvatusta ja esiopetusta päiväkodeissa sekä varhaiskasvatusta perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa (kerho).

Valkeakosken suunnitelmassa nostetaan esiin kaupungin varhaiskasvatukselle (jatkossa termi varhaiskasvatus koskee aina myös esiopetusta, ellei erikseen mainita) tärkeitä ja keskeisiä asioita, paikallisia näkökulmia ja kaupungille ominaisia toimintatapoja. Suunnitelma laaditaan suomenkielellä. Kaupungin omassa suunnitelmassa huomioidaan myös varhaiskasvatuksen tutkimus sekä varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä tapahtuneet muutokset. Valkeakosken suunnitelma on käytössä myös yksityisillä palveluntuottajilla.

Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää. Valkeakoskella varhaiskasvatus kuuluu koulutuksen ja hyvinvoinnin alle (koulutus- ja hyvinvointikeskus). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Esiopetus edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä ja sillä on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämistehtävä. Keskeistä on pedagogisuus, osallisuus ja lapsen leikki. Varhaiskasvatusta toteutetaan yhteistyössä huoltajien ja moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa.

Kaupungin suunnitelmaa laativat työryhmät, jotka mahdollistivat yksiköiden työntekijöiden, lasten, huoltajien ja yhteistyökumppaneiden osallistumisen suunnitelman laadintaan.

Valkeakosken koulutus- ja hyvinvointilautakunta hyväksyi kaupungin uuden varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman joulukuussa 2020. Suunnitelmaa päivitetään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin tulevien muutosten pohjalta ja paikallisten olosuhteiden muuttuessa.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmasta sekä lapsiryhmien omista suunnitelmista.

Huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua suunnitelmien arviointiin ja toiminnan suunnitteluun. Yksiköt päättävät itsenäisesti sopivista osallistumisen menetelmistä.

Kohyla päätti kokouksessaan 8.12.2020, että suunnitelma otetaan käyttöön 1.1.2021.

Suunnitelmaa on päivitetty 2021 ja 2022.

2 Perusteasiakirjat ja Valkeakosken varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma

Tässä luvussa taustoitetaan ja avataan Valkeakosken kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaa, suunnitelman arvoja ja pedagogisia painotuksia. Luvussa kerrotaan myös, millainen on lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma.

2.1 Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma Valkeakoskella

Valkeakosken kaupunki laatii varhaiskasvatukselle suunnitelman sekä arvioi ja kehittää sitä. Suunnitelma koskee kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Laadintaan osallistuu yksityinen palveluntuottajataho. Yhteistyötä tehdään lisäksi muun muassa huoltajien, opetuksen, sosiaalityön ja terveydenhuollon kanssa.

Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuspalvelujen järjestämistä Valkeakosken kaupungissa. Meille on tärkeää tutustuttaa lapset omaan kaupunkiinsa ja paikalliseen kulttuuriin. Valkeakoskea pidetään perinteisenä tehdaskaupunkina, jossa kuitenkin vesi ja luonto ovat lähellä. Kaupungille on myös ominaista kulttuurinen moninaisuus ja yhteistyö (esimerkiksi Voipaala), lukuisat harrastus- ja liikuntamahdollisuudet sekä Sääksmäen kaunis kansallismaisema, jossa sijaitsee muun muassa Suomen suurin muinaislinna Rapola. Kaupungin asukkaille ominaista on hämäläinen sinnikkyys ja yhteisöllisyys.

Valkeakoskella noudatetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteita, joita ovat mm. lapsuus itseisarvona, lapsen ainutlaatuisuus ja edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen ja kuuleminen yksilönä ja yhteisön jäsenenä, lapsen oikeus oppia ja rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omista lähtökohdista käsin sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustlain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslain mukaiset suunnitelmat sisältyvät opetussuunnitelmiin.

2.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen oppimissuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (lapsen vasu) laaditaan Opetushallituksen (OPH) mallilomakkeelle, jota Valkeakoskella on muokattu. Esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan oma esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS).

Lapsen oman suunnitelman lähtökohtana on aina lapsen etu ja tarpeet. Tavoitteita asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Ennen suunnitelman laatimista kasvattajat havainnoivat lasta, havainnot kirjataan ja ne ohjaavat vasukeskustelua. Huoltajien havainnot lapsestaan (lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen) huomioidaan yhteisessä keskustelussa lapsen suunnitelmaa laadittaessa. Huoltajien tehtävänä on myös arvioida omaa lastaan ja antaa palautetta varhaiskasvatuksen toiminnasta. Palautetietoa hyödynnetään pedagogisessa toiminnassa.

Myös lapsen näkökulma, mielipiteet ja toiveet huomioidaan. Kasvattajien tehtävänä on etsiä sellaisia keinoja, joilla lapsen näkökulma saadaan parhaiten ja kattavimmin esiin. Lapsi voi olla mukana keskustelussa ja suunnitelman laadinnassa, mikäli lapsen ikä, kehitystaso ja taidot sen mahdollistavat.

Lapsen suunnitelma on työväline, jonka mukaisesti kasvattajat, huoltajat ja lapsi yhteistyössä tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Suunnitelmat ohjaavat ryhmän työntekijöiden pedagogista työskentelyä ja ne myös auttavat työntekijöitä tukemaan huoltajia heidän kasvatustehtävässään.

Lapsen suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, myös perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Suunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Suunnitelmat käsitellään kasvatustiimissä (lapsiryhmä) keskustelujen jälkeen. Valkeakosken varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmia ja tiimisopimuksia laadittaessa huomioidaan lasten vasuista nousevat tarpeet, tavoitteet ja sisällöt.

Lasten vasut päivitetään Valkeakoskella syksyn toimintakauden aikana, riippumatta siitä milloin se on lapselle laadittu.

Lasten suunnitelmia ja muita lasta koskevia asiakirjoja tulee säilyttää siten, että ne ovat turvassa asiattomalta käytöltä, tuhoutumiselta ja vahingoittumiselta. Asiakirjoja voidaan säilyttää lukollisissa laatikoissa tai kaapeissa, joihin ulkopuoliset eivät pääse. Asiakirjojen säilyttämisestä löytyy lisää tietoa Valkeakosken kaupungin arkistotoimen toimintaohjeesta.

Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen suunnitelma ja siihen sisältyvät tiedot (esimerkiksi sairaudet) lapsesta ovat puolestaan salassa pidettäviä. Oikeus lapsen asiakirjoihin on aina lapsen huoltajilla. Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä (varhaiskasvatuslaki 540/2018, perusopetuslaki 628/1998). Mikäli jokin taho, jolla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada tietoja lapsesta, tarvitsee tietoja lapsesta, ilmoitetaan se aina huoltajille.

Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai perusopetukseen. Siirtymätilanteiden rakenteet ja yhteistyökäytännöt huoltajien kanssa ovat luvussa 4.7. Lisää tietoja varhaiskasvatuslain 40-42 §:ssä.

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa on laadittu vuoden 2022 alussa tietosujoaohje ja yhteinen medialupa-lomake.

3 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

3.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja varhaiskasvatuksen toimintamuodot

”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen **suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon** muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti **pedagogiikka.**”

Valkeakoskella varhaiskasvatusta järjestetään

- päiväkodeissa
- perhepäivähoidossa
- muussa avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa (kerho).

Valkeakoskella on viisi varhaiskasvatuskeskusta (Eerola, Palmurinne, Sorrila, Tallinmäki ja Vanhakylä) ja näiden yhteydessä tarjotaan myös esiopetusta. Perhepäivähoitajia on neljä. Muuta avointa varhaiskasvatustoimintaa tarjotaan kerhoina. Kerhoryhmä perustetaan, mikäli ryhmään hakee vähintään seitsemän (7) lasta.

Varhaiskasvatuspalveluista löytyy lisää tietoa [Valkeakosken kaupungin kotisivuilta](#).

Valkeakoskella on myös yksi yksityinen varhaiskasvatuspalvelutuottaja: Päiväkoti Woltti (Norlandia Päiväkodit Oy). Yksityistä palveluntuottajaa koskee sama lainsäädäntö kuin julkistakin palvelua. Yksityisten päiväkotien valvonnasta ja ohjauksesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Yksityisten perhepäivähoitajien valvonnan ja ohjauksen hoitaa erikseen sovittu päiväkodin johtaja.

3.2 Esiopetuksen järjestäminen

”Esiopetus on maksutonta opetusta, jota lapset saavat oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle.”

Esiopetusta järjestetään päiväkodeissa tai erillisissä rakennuksissa koulujen yhteydessä (Sorrilan koulu, Roukon yhtenäiskoulu).

Kaikille lapsille tarjotaan mahdollisuus osallistua esiopetukseen. Esiopetusta annetaan vuotta ennen oppivelvollisuuden alkua, kesto on 700 tuntia ja siellä noudatetaan pääsääntöisesti koulujen lukuvuosi- ja loma-aikoja. Esiopetus on maksutonta ja se sisältää käytettävät materiaalit, välineet ja oppilashuollon. Valkeakoskella esiopetusta annetaan suomenkielellä.

Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta ennen esiopetukseen ilmoittautumista. Valkeakoskella esiopetusta toteutetaan varhaiskasvatuksen toimintatavoilla.

Valkeakosken varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma on luettavissa kaupungin kotisivuilta: [varhaiskasvatus ja esiopetus](#)

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, jota säättää perusopetuslaki. Valkeakoskella esiopetus on varhaiskasvatuksen alla (päiväkodeissa) ja silloin noudatetaan varhaiskasvatuslain mukaisia ryhmäkokoja sekä henkilöstömitoitusta.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan myös niiden lasten kohdalla, jotka ovat varhaiskasvatuksessa esiopetusajan lisäksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) toteuttaa kokeilua kaksivuotisesta esiopetuksesta vuosina 2021 -2024. Kokeiluun osallistuu vuosina 2016 ja 2017 syntyneitä lapsia.

Ministeriö on päättänyt kokeilukunnat, kuntien kokeilupaikat sekä kokeiluun osallistuvat lapset. Valkeakoski on yksi kokeilukunnista. Kokeilua järjestävät esiopetuspaikat ovat Sorrilan ja Tarttilan esiopetus. Joissakin päiväkodeissa on verrokkiryhmiä. Opetushallitus on laatinut kaksivuotisen esiopetuksen kokeilulle opetussuunnitelman perusteet ja kukin kunta on laatinut oman suunnitelmansa. Valkeakosken kaksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelma on julkaistu ePerusteissa.

3.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus (ja siihen kuuluva esiopetus) ja perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden.

Lapsen huoltajat tekevät päätöksen lapsen hakemisesta varhaiskasvatuspalveluihin. Vanhemmat voivat halutessaan myös käydä etukäteen tutustumassa varhaiskasvatuspaikkaan tai soittaa ja esittää kysymyksiä joko varhaiskasvatuksen

palveluohjaajalle tai päiväkotien johtajille. Sen jälkeen vanhemmat täyttävät sähköisen hakulomakkeen. Tavoitteenamme on käynnistää hyvä yhteistyö heti alusta lähtien, tukea lapsen siirtymistä varhaiskasvatukseen sekä taata tasalaatuinen varhaiskasvatus kaikille Valkeakosken varhaiskasvatukseen tuleville lapsille. Päätös varhaiskasvatuspaikan saamisesta lähetetään kirjallisena vanhemmille. Palveluohjaaja tai päiväkodin johtaja saattaa olla myös yhteydessä vanhempiin ennen ja/tai jälkeen päätöksen.

Muodostaessaan ryhmiä esimies edesauttaa pysyvien suhteiden ylläpitämistä lasten ja henkilökunnan välillä. Lisäksi järkevillä sijaisjärjestelyillä pystytään vaikuttamaan suhteiden ylläpitämiseen. Valkeakoskella pyritään tekemään siirtymävaiheet lapsille mahdollisimman helpoiksi ja joustaviksi. Varhaiskasvatuksessa lapselle tulee siirtymiä esimerkiksi päiväkodin sisällä ryhmästä toiseen, kesäisin päivystyksen aikana päiväkodista toiseen sekä päiväkodista esiopetukseen siirryttäessä. Esimerkiksi siirtymistä esiopetuksesta kouluun helpotetaan tutustumiskäynneillä, joihin lapset huoltajineen henkilökohtaisesti kutsutaan. Siirtymistä lapsiryhmästä toiseen suunnitellaan etukäteen ja toteutumista myös arvioidaan. Tiedonsiirroissa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä havainnointeja. Mikäli lapsi siirtyy kokonaan toiseen kuntaan, annetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta kopio vanhemmille ja he päättävät antavatko sen uuteen yksikköön.

Lapsen siirtyminen esiopetukseen on kuvattu luvussa 4.8.2.

3.4 Oppimiskäsitys

Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena, vuorovaikutteisena ja sosiaalisena tapahtumana (lapsi–lapsi, aikuinen–lapsi, lapsi–aikuinen), jossa toimitaan yhdessä ja jossa myös vertaisryhmä on lapsen oppimisen tukena (esimerkiksi pienryhmät). Sosiaalinen osallisuus mahdollistaa oppimisen: miten lapsi ilmaisee itseään, miten lapsi tekee valintoja, mitä lapsi osaa, mitkä ovat lapsen kiinnostuksen kohteet, miten tämä osaaminen voidaan hyödyntää erilaisissa toiminnoissa – tasavertainen osallisuus. Lapsi saa tuottaa itse tietoa, kyseenalaistaa tietoa ja oppia tekemällä. Itsearviointin, omien vahvuuksiensa ja yrityksen ja erehdyksen kautta lapsi oppii ("minä osaan"). Keskeistä on oppimisen ilo ja aktiivinen toimijuus sekä myönteinen, kannustava ja turvallinen oppimisilmapiiri. Valkeakoskella hyödynnetään lähikehityksen vyöhykettä: lapsi haastetaan oppimaan ja jo tiedossa olevaa osaamista käytetään hyväksi. Kasvattajan tärkeänä tehtävänä on mahdollistaa

sosiaalisten taitojen kehittyminen, tarjota monipuolisia kokemuksia sekä tukea ja kannustaa lasta ryhmäytymään.

Esiopetuksessa korostuu lapsi oppijana. Hän omaksuu uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, aikuisten, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena tapahtumana, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Oppimisessa korostuu lapsen oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa. Esiopetuksessa vallitsee lämmin vuorovaikutus ja myönteinen, kannustava ilmapiiri. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, eri tavoin itseään ilmaisten sekä taiteisiin tutustuen ja toimien.

Valkeakosken esiopetuksessa oppimista tapahtuu ohjatuissa toiminnoissa sekä leikeissä. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta toteutuu siten, että lapset osallistuvat ja saavat vaikuttaa toiminnan ja toimintaympäristön suunnitteluun. Leikki on kaiken oppimisen perusta esiopetuksessa. Aikuisen aktiivinen läsnäolo, lapsen kuunteleminen sekä keskustelut hänen kanssaan, ohjaavat lasta ottamaan toiset ihmiset huomioon ja synnyttävät kokemuksen yhteisön jäsenyydestä ja ryhmään kuulumisesta.

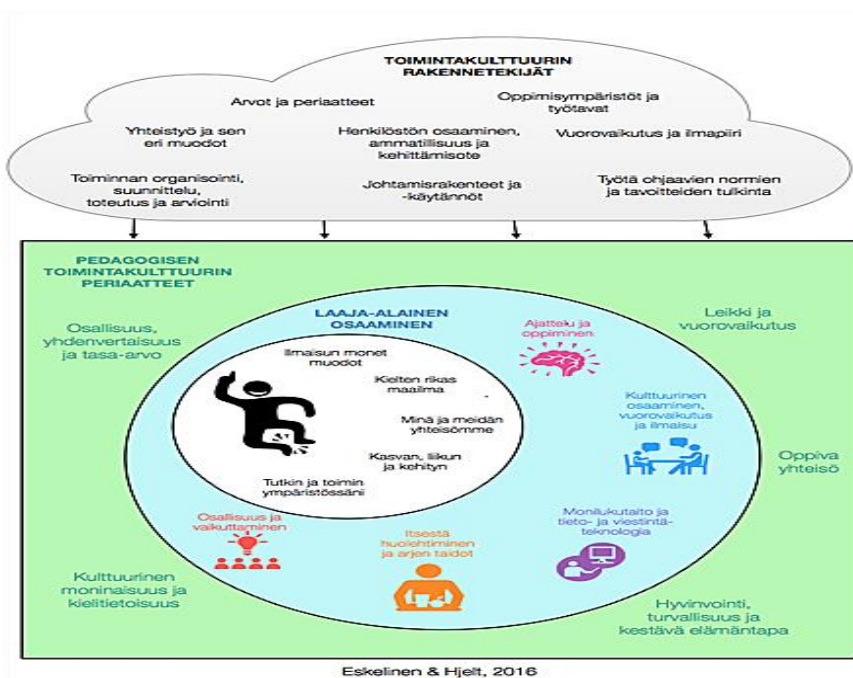
3.5 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja toiminnan tulee olla aina pedagogisesti perusteltua. Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat kuitenkin eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä ryhmän eri toimintamuodoissa, esimerkiksi esiopetuksessa. Varhaiskasvatuksessa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat yhdessä kokonaisuuden, josta lapsen hyvä päivä koostuu. Osuudet vaihtelevat riippuen lapsen iästä ja sen hetkisistä tarpeista. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä kokonaisvaltaisempaa oppiminen on. Oppimista tapahtuu kaikissa varhaiskasvatuspäivän tilanteissa. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus tarkoittaa sitä, että kaikkien päivän tilanteiden mahdollisuudet oppimiselle hyödynnetään. Opetustilanne on aina siten sekä kasvatus- että hoitotilanne ja hoitotilanne vastaavasti opetus- ja kasvatustilanne. Arkitoiminnan tilanteiden hyödyntäminen oppimisessa on siten

erityisen merkityksellistä. Arkitoiminnan lisäksi leikki on lapselle ominainen tapa oppia. Työtiimi hyödyntää leikkiä pedagogisena menetelmänä oppimisessa. Tiimissä tarvitaan pedagogista asiantuntemusta ja kokemusta sekä yhteistä ymmärrystä siitä, miten lapsen oppimista ja hyvinvointia tuetaan parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsiryhmän toiminnan tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista. Ohjatun toiminnan ja arkitoiminnan tilanteiden kasvatuksellista hyödyntämistä ohjaavat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ja lapsiryhmän toimintasuunnitelma. Perhepäivähoidossa kasvatus ja opetus rakentuvat erityisesti hoitotilanteiden ympärille.

3.6 Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostama kokonaisuutta. Osaamiseen kuuluu myös kyky käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Osaamiseen liittyviä ilmiöitä tarkastellaan eri näkökulmista, eri tieteenalojen välisiä syy–seuraus-suhteita tutkien ja kokonaisuutta muodostaen. Lasten omaksumat arvot, asenteet ja tahto toimia vaikuttavat siihen, miten lapset käyttävät tietojään ja taitojaan. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen, varhaislapsuudesta lähtien, edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

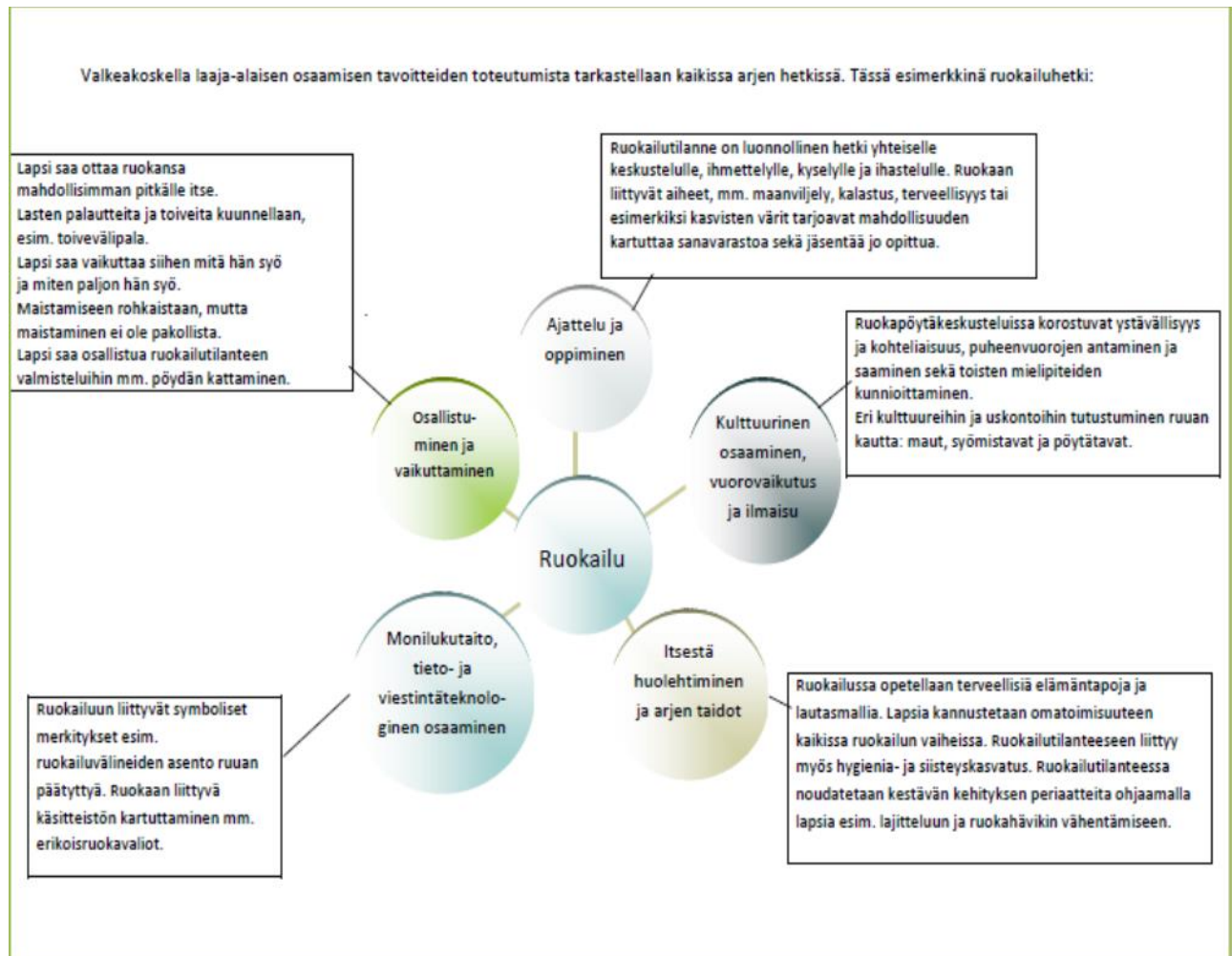

Esiopetuksessa on tärkeää muodostaa oppimiskokonaisuuksia ja lasten mielenkiinnon kohteet ohjaavat ryhmän toimintaa. Tällöin oppiminen on mielekästä ja motivoivaa.

Laaja-alainen osaaminen sisältää osa-alueet: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintätekologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ruokailun pedagogiikka laaja-alaisen osaamisen viitekehyksessä:

Osa-alueita voidaan avata myös alla olevien kysymysten avulla.

Ajattelu ja oppiminen

Mitä?

- Taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä.
- Rohkeutta kysyä ja kyseenalaistaa.
- Kykyä käyttää mielikuvitusta ja luovuutta erilaisten ratkaisujen keksimisessä.
- Sinnikkyyttä ponnistella asioiden eteen.

Miten?

- Tehdään ajattelua ja oppimista näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla.
- Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle.
- Tarjotaan monipuolisia ja merkityksellisiä kokemuksia, mahdollisuuksia leikkeihin sekä fyysiseen aktivisuuteen.
- Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia.
- Ajattelu ja oppiminen kehittyvät vuorovaikutuksessa. Ne luovat perustan muulle osaamisen kehittymiselle ja elin ikäiselle oppimiselle.
- Esiopetuksessa muodostetaan oppimiskokonaisuuksia lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan (projektityöskentely).

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Mitä?

- Taitoa kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä reflektoida omia arvoja ja asenteita.
- Taitoa olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa.
- Oman ja muiden kulttuurisen ja katsomuksellisen taustan ymmärrystä ja kunnioittamista.

Miten?

- Tutustutaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina.
- Leikit, ruokailuhetket, juhlat tarjoavat mahdollisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista.
- Esiopetuksessa harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista, keskustelu- ja neuvottelutaitojen harjoittamista.
- Esiopetuksessa lapselle tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia ilmaista itseään ja ajatuksiaan.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Mitä?

- Itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä.
- Omien tunteiden tunnistamista ja niiden hallintaa.
- Vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisista huolehtimista.

Miten?

- Autetaan lapsia sekä kannustetaan heitä pyytämään apua sitä tarvitessaan. Harjoitellaan erilaisia taitoja (esim. mahdollisuus ottaa ruokaa itse).
 - Autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita.
 - Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan eri ympäristössä.
 - Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.
 - Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä.
 - Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.
 - Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.
-

Monilukutaito

Mitä?

- Erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Perustana laaja tekstikäsitteily.
- Sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito.

Miten?

- Nimetään asioita ja esineitä yhdessä lasten kanssa.
- Lapselle opetetaan valmiuksia ymmärtää moninaista tekstimaailmaa, esim. digitaaliset ympäristöt, mainokset, symbolit.
- Innostetaan lapsia tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa ympäristöissä, myös digitaalisissa ympäristöissä.
- Esiopetuksessa lapsia ohjataan kriittiseen ajatteluun ja heidän kanssa pohditaan eettisiä kysymyksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Valkeakosken varhaiskasvatukseen on laadittu yhteinen digisuunnitelma.

Digisuunnitelman tavoitteena on tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen luontevana osana varhaiskasvatuksen henkilökunnan pedagogista työtä. Henkilökunta käyttää ja oppii yhdessä lasten kanssa tieto- ja viestintäteknologian välineitä ja menetelmiä.

Mitä?

- Tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä.
 - Taitoa tuottaa sisältöjä itse tai yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa.
-

Miten?

- Tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin.
- Hyödynnetään digitaalista dokumentointia leikissä, tutkimuksessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa.
- Ohjataan lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Mitä?

- Oikeutta tulla kuulluksi ja olla osallisia omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa.
- Lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemista ja aloitteisiin vastaamista.
- Minäkuvan, itseluottamuksen sekä sosiaalisten taitojen vahvistamista.
- Yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtämistä.

Miten?

- Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja sekä osallistua ja vaikuttaa (esim. lasten palaverit).
- Lapset voivat suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa.

Kauppaleikki laaja-alaisen osaamisen viitekehyksessä

Ajattelu ja oppiminen

- Lapsi käyttää leikkiessään kokemuksiaan ja opittuja taitoja kaupasta.
- Harjoittelee ymmärtämään asioita.
- Kirjainten ja numeroiden tunnistamista ja nimeämistä.
- Lapsi laajentaa sanavarastoaan; hinnoittelu, tarjous, hyllyttäminen, inventaario jne.
- Lapsi harjoittelee leikissä kestäväään kehitykseen liittyvää kierrättämistä esimerkiksi pullojen palautus.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

- Lapsi ymmärtää, että toisilla voi olla erilaisia kokemuksia kaupasta.
- Ristiriitatilanteiden ratkaisemista.
- Oman mielipiteen ja tahdon ilmaisemista.
- Lapsi käyttää mielikuvitusta ja luovuutta.
- Lapsi harjoittelee hyviä käytöstapoja.
- Lapsi käyttää erilaisia rooleja: asiakas, kauppias, työntekijä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- Kaveri- ja leikkitaitojen harjoittelu.
- Sovittujen asioiden noudattaminen.
- Huolehtii tavaroista ja ympäristöstä.

Monilukutaito

- Erilaisten viestien tunnistaminen; numerot, kirjaimet, symbolit, merkit, mainokset.
- Vuorovaikutustaidot: eleet, ilmeet ja liikkeet.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

- Puhelimen ja laskimen käyttötaidot, tablettitietokoneen ja vaa'an käyttö.
- Viestien lähettäminen ja vastaanottaminen.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

- Lapsi päättää leikki-ideasta yhdessä toisten kanssa neuvotellen tai esimerkiksi äänestäen.
 - Valmistelee ja rakentaa leikkiä.
 - Lapsi sopii leikin kestosta toisten kanssa.
-

4 Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintakulttuuri

4.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuurin merkitys lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäjänä

Jokaisella organisaatiolla on oma kulttuurinen luonteensa, jolla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjen rakentumisessa ja päivittäisissä kohtaamisissa lasten ja huoltajien kanssa. Toimintakulttuurilla on suuri vaikutus varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laatuun. Siksi on hyvä tiedostaa, että sovittujen tavoitteiden ja pelisääntöjen lisäksi työyhteisön tapaan toimia vaikuttavat henkilöstön jäsenten yksilölliset arvot, uskomukset, asenteet, mieltymykset, tunteet, ”erilaiset päivät” jne.

Työyhteisö muodostuu erilaisista ja eri-ikäisistä ihmisistä, joilla jokaisella on oma elämänhistoriaansa ja saamaansa koulutukseen perustuva käsityksensä siitä, miten varhaiskasvatustyötä ja esiopetusta parhaiten toteutetaan. Näistä käsityksistä ja perusolettamuksista toimintakulttuuriin vaikuttavina tekijöinä on käytävä jatkuvaa keskustelua, jotta ne tulevat tiedostetuiksi ja niihin voidaan puuttua silloin, kun ne ovat ristiriidassa yhteisesti sovittujen ja yleisesti hyväksyttyjen toimintatapojen kanssa.

Koska toimintatapojen tulisi ensisijaisesti perustua tutkittuun ja testattuun, viimeisimpään tietoon varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta, on tärkeää, että suunnitelmallista ja tavoitteellista täydennyskoulutusta on riittävästi ja että työyhteisö päivittää osaamistaan perehtymällä varhaiskasvatuksen viime hetkiseen tutkimustietoon sekä voimassa oleviin toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin (lasta, perhettä ja varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevat lait, varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteet jne.).

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja päätettäessä huomioidaan aina lapsen etu. Etu huomioidaan seuraavissa asioissa:

- kun kunta järjestää palvelua
- oikeudessa saada varhaiskasvatusta ja hakemisessa
- tuen saamisessa
- monialaisessa yhteistyössä

-
- päivittäisessä kestossa
 - varhaiskasvatusympäristössä
 - ravinnossa ja ruokailussa
 - varhaiskasvatusmuodossa
 - ohjauksessa ja neuvonnassa
 - osallisuudessa ja vaikuttamisessa
 - riittävässä ja ammattitaitoisessa henkilöstössä, mitoituksessa ja rakenteessa
 - ryhmien muodostamisessa
 - salassapidossa ja vaitiolovelvollisuudessa
 - suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
 - tietojen tallentamisessa
 - paikan säilymisessä

Toimintakulttuuri esiopetuksessa

Toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka syntyy esiopetusyhteisön käytännöissä - tavassa toimia ja olla vuorovaikutuksessa. Se on yhteinen näkemys siitä, miten toimimalla lasten hyvinvointi ja oppiminen toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla. Toimintakulttuuriin vaikuttavat:

- esiopetusta ohjaavat normit ja tavoitteet
- vuorovaikutus, ilmapiiri, arjen käytännöt, oppimisympäristö
- johtaminen, työn organisointi, suunnittelu, toteutus ja arviointi
- työn osaaminen ja kehittäminen
- pedagogiikka.

Esiopetuksen kaikilla kasvattajilla on ammatillinen vastuu edistää toiminnallaan jokaisen lapsen hyvinvointia ja oppimista. Työyhteisöllä ja työtiimillä tulee olla yhteiset tavoitteet ja toimintatavat, joita noudatetaan. Hyvällä suunnittelulla tiimissä syntyy yhteinen näkemys siitä, kuinka aika, tilat ja toiminta saadaan edistämään tavoitteita.

Valkeakoskella otetaan huomioon seuraavat asiat rakennettaessa hyvää esiopetuksen toimintakulttuuria:

a) Oppimisen ilo

- Kannustetaan kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään.
- Ohjataan havaitsemaan lapsen oma oivaltaminen.
- Iloitaan yhdessä kokeiluista, yrittämisestä ja onnistumisesta; innostumisesta ja oppimisesta.

b) Osallisuus

- Huomioidaan, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi, hänen mielipiteensä, ideansa ja toimintansa otetaan huomioon.
- Harjoitellaan yhdessä päättämistä ja tekemistä.

c) Vuorovaikutus

- Annetaan lapselle kokemus, että hänestä välitetään ja ollaan kiinnostuttu, häntä arvostetaan.
- Kiireettömyys.
- Rohkaistaan yrittämään ja oppimaan myös virheistä.

d) Leikki

- Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti; leikki on työtapa.
- Pedagoginen ja vapaa leikki vuorottelevat.

Valkeakosken esiopetuksessa halutaan kiinnittää huomiota erityisesti

- Tapakasvatukseen: hyviin tapoihin ja siihen miten toiselle puhutaan ja miten toista kohdellaan.
- Aikuisten tapaan kuunnella lasta herkällä korvalla ja tarttua lapsen ideoihin mahdollisuuksien mukaan välittömästi.
- Lapsen kiinnostuksen kohteiden ja ideoiden kirjaamiseen ja käyttämiseen projekti- ja tutkimusaiheina.
- Projektityöskentelyyn.
- Yhteisöllisyyteen, yhdessä tekemiseen.
- Lapsen oikeuteen osallistua esiopetussuunnitelmakeskusteluun.

Lapsen suojeleminen varhaiskasvatuksessa / kiusaamisen ehkäisy

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa huolehditaan jokaisen lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.

Kaikki lasten keskinäiset riidat ja nahistelut eivät ole kiusaamista. Kiusaamisen yleispiirteiksi on eri määritelmässä mainittu toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Kiusaamisen määrittely ei kuitenkaan ole pienten lasten piirissä ongelmatonta. Lapsi käyttää sanaa kiusaaminen vaihtelevasti ja kokemus kiusatuksi tulemisesta on aina yksilöllinen.

On tärkeää, että kasvattaja kuulee sensitiivisesti, arvottamatta ja vähättelemättä lapsen kokemusta. Kasvattaja toimii lapsen tunteiden tulkkina ja auttaa lasta sanoittamaan tunteitaan ja kokemustaan. Henkilöstön tulee tuntea kiusaamisen ilmiönä ja sitä kautta tunnistaa ryhmän lasten keskinäisen kiusaamisen ilmenemistavat ja muodostaa niistä samansuuntaisen käsityksen. Näin henkilöstö pystyy puuttumaan tilanteisiin johdonmukaisesti ja kiusaamisen ehkäisystä tulee systemaattista.

Myös lasten huoltajat tulee osallistaa kiusaamisen ehkäisyyn ja mahdollisten kiusaamistapausten ratkaisemiseen. Varhaiskasvatuksessa lapset harjoittelevat olemaan eri mieltä rakentavassa hengessä ja riitojensa ratkaisemista aikuisen avustuksella. Kiusaamisen kohtaamiseen lapsi ei pysty valmentautumaan ja siksi siihen puuttuminen on aina aikuisen asia.

Tärkeä osa keskinäisen kiusaamisen ehkäisyä on varmistaa jokaisen lapsen tasavertainen osallisuus ryhmän jäsenenä. Siinä kasvattajalla on tärkeä rooli.

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa on yhteinen Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Jokainen varhaiskasvatus- ja esiopetusyksikkö tekee omat tavoitteet tulevalle toimintavuodelle sekä sopii niiden arvioinnista ja seurannasta vuosittain. Suunnitelman on vastattava siihen tarpeeseen, mitä yksikössä kulloinkin ilmenee.

Tämän tekstin lähdeteoksena on käytetty Laura Revon kirjaa Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy (PS-kustannus, 2013). Teos sisältää myös tietoa muusta alan kirjallisuudesta sekä materiaalia em. suunnitelman tekemiseen.

Henkilökunnan rooli, vastuut ja ammatillisuus

Varhaiskasvatuksessa tavoitteita ei aseteta lapselle, vaan henkilökunnan toiminnalle. Jokaisella on vastuu oman toimintansa vaikutusten tiedostamisesta ja työnsä reflektoinnista. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa aikuinen toimii koko olemuksellaan esimerkkinä ja innostajana.

Varhaiskasvatuksen opettaja toimii tiimensä pedagogisen toiminnan johtajana. Jokaisella henkilökunnan jäsenellä on vastuu omasta perustehtävästään yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Työyhteisön on osattava toimia saumattomasti yhteen, tukea ja auttaa toinen toistaan. Varhaiskasvatuksessa päämääränä on hyvinvoiva lapsi hyvinvoivassa yhteisössä. Onnistuminen edellyttää hyvää vuorovaikutusta ja avointa asioiden jakamista henkilöstön välillä. Varhaiskasvatustyötä ei voi tehdä persoonalla, vaan ammatillisesti persoonakohtaisin maustein jokaisen työyhteisön jäsenen erityisosaamista yhteiseksi hyväksi hyödyntäen. Oman työkyvyn sekä ammattitaidon ja -tiedon ylläpitämistä ei voi kokonaan säilyttää työnantajan vastuulle.

Varhaiskasvattajan ammatillisuus ja ammattiosaaminen todentuvat käytännön toiminnassa tilannesidonnaisesti. Koska toiminta pienten lasten kanssa ei ole tarkasti ennakoitavissa, on suunnitelmien ja rakenteiden oltava joustavia ja avoimia. Päiväkodin arjessa on paljon yllättäviä tilanteita, joihin kaikkiin ei voi olla yksiselitteistä, ennalta sovittua toimintatapaa. Nämä tilannekohtaiset ratkaisut on tehtävä varhaiskasvatuksen valtakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden perusteella työyhteisössä sovittujen periaatteiden mukaisesti kasvattajan parhaan kyvyn mukaan.

4.2 Moninaisuus

Lapset tulevat erilaisista perheistä ja kulttuuritaustoista erilaisin tarpein. Henkilökunnan tulee tiedostaa moninaisuus varhaiskasvatuksessa ja tukea sitä omalla toiminnallaan. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on ymmärrettävä, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttävät joskus myös poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta. Tasapuolisuus toteutuu parhaiten, kun kaikki saavat sitä mitä tarvitsevat.

Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyys Valkeakosken varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tarkoittaa sitä, ettei leikkiympäristöjä ja leikkejä rakenneta stereotyyppisesti perinteisten tyttö-poika –mallien mukaan, vaan että lapsi saa mahdollisuuden valita mielenkiintonsa mukaan ja kasvattajan kannustamana erilaisia rooleja leikeissä ja osallistua monipuolisesti erilaiseen tekemiseen vaihtelevissa kaverikokoonpanoissa. Tämä kaikki on hyvä tiedostaa myös lapsia pienryhmiin jaettaessa, varsinkin jos pienryhmät ovat vuoden aikana suhteellisen pysyvät.

Positiivinen erityiskohtelu

Positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimia, joilla kaikkien lasten tasa-arvoisen osallistumisen mahdollisuuksia tuetaan. Myönteisellä ja kannustavalla kohtaamisella vahvistetaan lapsen osallisuutta yhteisössä. On huomattava, että sillä miten lapsi tulee kohdatuksi vertaisryhmässään, on tärkeä merkitys hänen identiteettinsä rakentumisessa. Kasvattajan sensitiivisyys ja toisten lasten aikana osoittamansa hyväksyntä auttaa lasta löytämään oman paikkansa ryhmässä. Valkeakosken varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa jokainen lapsi saa kasvaa ja kehittyä ”omaksi itsekseen”, jonka tausta ja perhe nähdään varhaiskasvatuksessa arvokkaana ja tasaveroisena yhteistyökumppanina. Tulkkipalveluita käytetään riittävästi, jotta muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvat perheet pääsevät myös riittävästi vaikuttamaan oman lapsensa varhaiskasvatukseen ja saavat tietoa siitä.

4.3 Osallisuus

”Hyväksyvä sosiaalinen yhteys ja yhdessä tekeminen on äärimmäisen palkitsevaa. Sen välttämättömyydestä hyvän elämän edellytyksenä on vahvaa tieteellistä näyttöä.” (Nina Sajaniemi)

Osallisuuden kokemus on hyvin henkilökohtainen. On tärkeää, ettei yksikään lapsi koe jäävänsä ulkopuolelle missään tilanteessa, sillä sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Yhteydessä olemisen pitäisi olla kaiken lähtökohta. Ryhmän aikuiset näyttävät omalla toiminnallaan, että jokainen lapsi kuuluu hyväksytysti ryhmään omana, arvokkaana itsenään.

Osallisuus on kohtaamista, kunnioittavaa vuorovaikutusta, äänen antamista, mielipiteiden kuulemista lapsen omassa lähiarjessa. Osallisuus ei ole yhtä kuin osallistuminen.

Osallistua voi ilman osallisuuden kokemustakin.

Lapsen osallisuutta mahdollistaa:

- Lapsen sanallisten ja sanattomien viestien ja aloitteiden herkkä kuuleminen.
- Lapsen maailman ja omintakeisen/erilaisen ilmaisutavan ymmärtäminen.
- Kasvattajan pyrkimys aitoon dialogiin lapsen kanssa.
- Yhteinen suunnittelu ja yhdessä tekeminen.
- Tilan antaminen lapsen omalle ajattelulle sekä ongelmien ja ristiriitojen ratkaisemiselle.
- Lapsen omien valintojen tekemisen mahdollistaminen erilaisissa tilanteissa (esim. Kenen vieressä istun, nukun jne).
- Kiireettömyys ja hetkeen tarttuminen varhaiskasvatuksen arjessa.
- Lasten tarpeiden ensisijaisuus toiminnan rakentumisessa.
- Vuorovaikutteinen, joustava ja innostava pedagogiikka.
- Arjen rakenteiden (esim. päiväjärjestys) joustavuus.
- Kasvattajan kyky luopua tarvittaessa omista suunnitelmistaan ja ideoistaan.
- Innostava, kiinnostava ja muuntautuva oppimisympäristö.
- Oppimisympäristön muokkaaminen yhdessä lasten kanssa.
- Lapsen henkilökohtaisen näkökulman kuuleminen yhteisissä tekemisissä: Kuvalliset tuotokset, leikit, laulut, tarinat jne. Miten päiväkodin arki jäsentyy lapsen kertomuksessa? Entä aikuisen? Onko näissä kertomuksissa ristiriitaa?
- Yhdessä lasten kanssa sovitut pelisäännöt.

Kasvattajan vastuulla on lapsen havainnointi ja kokonaiskuvan muodostaminen lapsen taidoista ja harjoiteltavista asioista. Lapsen kanssa voidaan yhdessä suunnitella, miten harjoitellaan. Lapsi on aikuisen kanssa tasavertainen neuvottelukumppani ja oman asiansa asiantuntija. Tämä ei kuitenkaan poista kasvattajan ensisijaista vastuuta lapsesta.

Aikuisen johdolla opitaan yhdessä ajattelemaan, tekemään valintoja, miettimään toiminnan seurauksia ja kantamaan vastuu toiminnasta, tarkastelemaan omaa toimintaa ja säätelemään sitä.

On tärkeää, että lapsen osallisuus toteutuu myös lapsen varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman laatimisessa ja sen arvioinnissa.

4.4 Virkkutoiminta

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa on käytössä torkku-virkku -ajattelu päiväunien suhteen. Huoltajien kanssa keskustellen arvioidaan lapsen levon tarve lapsen unirytmien ja kokonaisjaksaminen huomioiden. Päiväunien nukkumisessa kunnioitetaan huoltajien toivetta ja käytännöistä sovitaan huoltajien kanssa. Lasta ei mielellään herätellä kesken päiväunien. Päiväunien ajan valvoville lapsille järjestetään omaa toimintaa ja rauhoittumista nukkuvista lapsista erillään. Virkkulapset eivät mene päiväunisänkyihin. Torkkuna ja virkkuna oleminen voi vaihdella eri viikonpäivinä lapsikohtaisesti. Esimerkiksi aikaisin tulemisen päivänä lapsi voi nukkua ja myöhemmin tulemisen päivänä olla virkku. Lähtökohtana on aina lapsen vireystila ja lapsen kannalta järkevän vuorokautisen unirytmien saavuttaminen yhteistyössä huoltajien kanssa.

Huoltajien toiveiden mukaan lapsille järjestetään esiopetuspäivän jälkeen mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon.

4.5 Lapsen tuominen ja hakeminen päiväkodista, perhepäivähoidosta ja esiopetuksesta

Varhaiskasvatuksen turvallisuus on kaikkien työntekijöiden, varhaiskasvatuksen toimintayksiköistä ja niiden tiloista vastaavien sekä huoltajien yhteinen asia. Lapsen varhaiskasvatuspalveluun tulosta ja lähdöstä käydään keskustelu lapsen huoltajien kanssa, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuspalveluissa. Samalla sovitaan ja kirjataan lapsen hakijat ja varahakija(t) eli henkilöt, joilla on oikeus hakea lapsi varhaiskasvatuspaikasta. Tämä neuvottelu lapsen hakemisesta, hakijoista ja hakemiseen liittyvistä käytännöistä on tärkeää varsinkin silloin, kun huoltajat asuvat eri osoitteissa.

Huoltajille kerrotaan, että vastuu lapsesta siirtyy heti huoltajalle (tai varahakijalle) hänen hakiessaan lasta. Tapauskohtaisissa tilanteissa huoltajan kanssa voidaan myös sopia, että joku muu kuin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu henkilö hakee lapsen.

Lapsen varahakijan tulee olla pääsääntöisesti aina täysi-ikäinen. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten ei ole suositeltavaa kulkea kotimatkaa ilman riittävän turvallista saattajaa. Alaikäisestä hakijasta sovitaan aina huoltajan kanssa tapauskohtaisesti ja silloin allekirjoitetaan erillinen sopimus (kotimatka toteutetaan huoltajien vastuulla). Huoltajien kanssa tulee käydä keskustelu lapsen kotimatkan turvallisuuden arvioinnista. Huomiota kiinnitetään kotimatkan turvallisuuteen liittyviin asioihin: lapsen ikä ja kehitystaso, hakijan ikä ja kykeneväisyys huolehtia lapsen turvallisuudesta, kotimatkan pituus, liikenteen riskit ja muut riskitekijät (esimerkiksi lapsen terveys, vuorokauden aika, sääolosuhteet ja ympäristö). Tarkoituksena on päästä huoltajan kanssa yhteisymmärrykseen lapsen turvallisuudesta kotimatkalla. Ratkaisu kotimatkan turvallisuudesta tehdään yhteistyössä huoltajan kanssa käyttäen tapauskohtaista kokonaisharkintaa.

Jos henkilöstö on huoltajien suostumuksesta huolimatta sitä mieltä, että lapsen turvallisuus vaarantuu ala-ikäisen hakijan kanssa, ei kotimatkajärjestelyjä tule toteuttaa heidän toivomustensa mukaisesti. Tällöin päätöksen tekee varhaiskasvatussyksikön johtaja. Jos huoltajien kanssa ei tämän jälkeenkään saada keskustellen selvyyttä kotimatkajärjestelyihin, otetaan yhteys lastensuojeluun.

Jos lapsi on vain esiopetuksessa, on hänen mahdollista kulkea matkat yksin. Kulkemisesta kuitenkin keskustellaan aina yhdessä huoltajien kanssa ja asia sovitaan kirjallisesti. Jos vain esiopetuksessa olevan lapsen matka kotoa esiopetukseen on kolme kilometriä pitempi, on lapsella oikeus maksuttomaan kuljetukseen esiopetukseen ja/tai esiopetuksesta kotiin. Kuljetus tapahtuu pääsääntöisesti julkisilla kulkuvälineillä. Oppilas-kuljetusohjeet löytyvät kotisivuilta linkistä [oppilaskuljetusperiaatteet](#).

Mikäli lapsi tarvitsee varhaiskasvatusta ennen tai jälkeen esiopetuksen, ei oikeutta maksuttomaan kuljetukseen ole. Silloin myös lapsen tuomista ja hakemista koskevat varhaiskasvatuksen säännöt.

4.6 Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimisympäristöt

Oppimisympäristöjä rakennetaan Valkeakoskella siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lapsen terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä.

Toimiva oppimisympäristö mahdollistaa lapselle muun muassa

- mieluisan ja monipuolisen tekemisen
- monipuolisen ja vauhdikkaan liikkumisen
- leikit ja pelit
- rauhallisen oleilun, myös yksin, sekä tarvittavan levon.

Myönteinen vuorovaikutus ja ilmapiiri luovat turvallisen, itsetuntoa kohottavan ja muita kunnioittavan oppimisympäristön.

Valkeakoskella lapsen oppimisympäristöinä ovat:

- rakennettu kaupunkiympäristö tai maaseutu
- monipuolinen luonto, jossa on metsiä, järviä ja puistoalueita.

Näitä monipuolistavat Valkeakosken kaupungin ja yhteistyökumppaneiden tarjoamat palvelut:

- kirjasto
- museot
- koulut
- liikuntapaikat
- urheiluseurat
- Musiikkiopisto
- Kuvataide- ja käsityökoulu

Oppimisympäristö nähdään Valkeakosken esiopetuksessa leikin mahdollistajana ja oppimisen innostajana. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen suunnitteluun ja arviointiin. Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja sekä tieto- ja viestintäteknologiaa, jotka mahdollistavat leikin sekä luovat ja toiminnalliset työtavat.

4.7 Esiopetus vuorohoidossa

Vuorohoitoa käyttävän lapsen esiopetus määräytyy sekä lapsen, että hänen perheensä vuorokausi- ja viikkorytmin mukaan. Tämän vuoksi lapsen huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on keskeisessä asemassa. Lapsen päivästä ei saa tulla liian pitkä, ja sen suunnittelussa on huomioitava lapsen vireystila ja jaksaminen.

Vuorohoidossa annettavassa esiopetuksessa korostuvat:

- Perheen kanssa tehtävä yhteistyö.
- Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, esim. onko lapsi tullut kotoa esiopetukseen, onko nukkunut yön päiväkodissa, tuleeko vasta iltavuoroon, jolloin varsinainen esiopetusaika on päättynyt.
- Pysyvyys ja yhdessä sovitut tavat toimia, riippumatta isosta työtiimistä ja henkilökunnan vaihtuvuudesta, esim. valmiiksi kerätyt esiopetustehtävä- ja toimintapaketit iltoihin ja viikonloppuihin toteutettaviksi.
- Riittävä viikkolepo/ vapaapäivät.
- Liikunta ja lepo.
- Tilaisuus osallistua koko esiopetusryhmän toimintaan; tuntee kuuluvansa joukkoon ja mahdollisuus kaverisuhteiden luomiseen.
- Saada tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistaa sitä. Lapsella on mahdollisuus, huoltajien halutessa, osallistua esiopetukseen myös vapaapäivinänsä sekä esiopetusryhmän erityistoimintoihin, kuten retkille, uimahalliin, konsertteihin jne.

4.8 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

4.8.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Molemminpuolisen luottamuksen rakentaminen

Ennen varhaiskasvatuksen aloitusta lapsen tulevan ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu huoltajat varhaiskasvatuksen aloituskeskusteluun. Ennen esiopetusvuoden aloitusta tuleville esioppilaille ja vanhemmille järjestetään tutustuminen esiopetuspaikkaan. Se voi olla esimerkiksi yhteinen iltatapahtuma perheille tai yksittäinen vanhempien ja lapsen vierailu tulevaan esiopetuspaikkaan. Keskustelussa huoltajat saavat kertoa

lapsestaan ja odotuksistaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suhteen. Samalla huoltajat saavat tietoa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoitteista, sisällöstä ja järjestelyistä. Keskustelussa sovitaan myös lapsen tutustumisen prosessista, joka räätälöidään kullekin lapselle sopivaksi. Se, että lapsi saa huoltajansa kanssa tutustua tulevaan varhaiskasvatuspaikkaansa toivomallaan tavalla, tekee varsinaisen aloituksen sujuvammaksi kaikille osapuolille.

Luottamus rakentuu vuorovaikutuksessa ja jakamalla lapsen tapahtumat huoltajien kanssa. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen on erityisen tärkeää, että kasvattaja kohtaa huoltajat päivittäin lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Lapsen kanssa toimivat kasvattajat kertovat lapsen päivästä aktiivisesti ja kuulevat herkällä korvalla huoltajien ajatuksia, kysymyksiä ja kokemuksia myös silloin kun ne ovat sanattomia. Päävastuu vuorovaikutuksen ylläpitämisestä on henkilökunnalla. Säännöllisesti vuosittain käytävät kasvatuskeskustelut vanhempien kanssa syventävät luottamuksellista suhdetta.

Lapsen päivästä kertomiseen on hyvä luoda erilaisia välineitä (esim. tieto- ja viestintäteknologiaa), jotta huoltajat saavat tarvitsemansa tiedon lapsen päivän sujumisesta ja lapselle merkityksellisistä hetkistä päivän aikana myös silloin, kun lapsen oman ryhmän henkilökuntaa ei ole paikalla. Tähän tarkoitukseen voidaan esim. käyttää ”lapsen päivä” -lomaketta, johon asiat on koottu. Päivittäiseen yhteydenpitoon sopii hyvin esimerkiksi Wilma tai jokin muu vastaava sähköinen työkalu, jota henkilökunta käyttää aktiivisesti. Sähköisen välineen käytössä on huomioitava tietoturvaan liittyvät riskit ja kysymykset.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämisen

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) laaditaan Opetushallituksen (OPH) mallilomakkeelle, jota Valkeakoskella on muokattu. Suunnitelman lähtökohtana on aina lapsen etu ja tarpeet. Tavoitteita asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Ennen suunnitelman laatimista kasvattajat havainnoivat lasta (lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen) havainnot kirjataan ja ne ohjaavat vasukeskustelua. Huoltajien tehtävänä on myös arvioida omaa lastaan ja antaa palautetta varhaiskasvatuksen toiminnasta. Palautetietoa hyödynnetään lapsiryhmän pedagogisessa toiminnassa.

Lapsen vasukeskustelussa myös lapsen näkökulma, mielipiteet ja toiveet huomioidaan. Kasvattajien tehtävänä on etsiä sellaisia keinoja, joilla lapsen näkökulma saadaan parhaiten ja kattavimmin esiin. Lapsi voi olla myös mukana keskustelussa ja suunnitelman laadinnassa, mikäli lapsen ikä, kehitystaso ja taidot sen mahdollistavat.

Lapsen vasu on työväline, jonka mukaisesti kasvattajat, huoltajat ja lapsi yhteistyössä tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Suunnitelmat ohjaavat ryhmän työntekijöiden pedagogista työskentelyä ja ne myös auttavat työntekijöitä tukemaan huoltajia heidän kasvatustehtävässään.

Lapsen vasun laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, myös perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Vasun laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Suunnitelmat käsitellään kasvatustiimissä (lapsiryhmä) keskustelujen jälkeen. Valkeakosken varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmia ja tiimisopimuksia laadittaessa huomioidaan lasten vasuista nousevat tarpeet, tavoitteet ja sisällöt.

Lasten vasut päivitetään Valkeakoskella syksyn toimintakauden aikana, riippumatta siitä milloin se on lapselle laadittu.

Lapsen vasuun kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen, lääkehoitoa vaativa sairaus, laaditaan hänelle lääkehoitosuunnitelma (mm. lääkärin määräämät lääkkeet) ja kun suunnitelmaan liittyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen vasuun.

Lääkehoito toteutetaan ensisijaisesti kotona. Varhaiskasvatuksessa annetaan vain lääkärin lapselle määräämiä reseptilääkkeitä, kun lääkkeen tarve on ensiapuluontoinen tai lääke on määrätty jatkuvaan käyttöön ja lääkkeen annosteluajaksi on määrätty päiväaika (= lapsen läsnäoloaika varhaiskasvatuksessa). Lääkkeen on aina oltava alkuperäispakkauksessa ja siitä on käytävä ilmi annostus. Pääsääntöisesti lääkkeen antaa ryhmän lastenhoitaja, mutta jokainen ryhmän työntekijä (tai työntekijät, jotka ovat tekemisissä lapsen kanssa) on velvollinen antamaan lääkkeen lapselle tarpeen vaatiessa.

Huoltaja vastaa siitä, että lapsen lääkehoidon tarve ja lääkehoidon kannalta kaikki tarvittava tieto on käytettävissä varhaiskasvatuksessa. Nämä tiedot kirjataan lapsen vasuun tai leopsiin. Kaikki lapsen lääkehoitoon osallistuvat tahot toimivat yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen lääkehoidosta tulee keskustella vuosittain sekä aina mikäli lääkehoidossa tapahtuu muutoksia. Tarpeen mukaan varhaiskasvatus voi kutsua yhteistyöneuvotteluun asiantuntijaksi esimerkiksi terveydenhoitajan tai muun terveydenhoidon ammattilaisen. Huoltaja vastaa myös lapsen yksilöllisen lääkkeen toimittamisesta ja tiedon siirtämisestä tarvittaessa toiseen kuntaan tai muulle palvelun järjestäjälle.

Esiopetuksessa käydään jokaisen lapsen huoltajien kanssa lapsen esiopetussuunnitelmakeskustelu ainakin kerran syksyllä ja kerran keväällä. Syksyllä suunnitellaan lapsen yksilöllisiä tavoitteita esiopetukselle ja keväällä keskustelussa arvioidaan näitä tavoitteita. Lapsi osallistuu keskusteluihin olemalla mukana ainakin osan keskustelusta tai varhaiskasvatuksen opettaja kerää tietoa lapselta ja tuo tiedon mukaan keskusteluun. Tarvittaessa keskusteluja voidaan järjestää useamminkin. Muuten arjen viestinnässä käytetään ns. ovensuukeskusteluja ja Wilmaa.

Esiopetussuunnitelmakeskustelussa käytetään lapsen omaa esiopetussuunnitelma-lomaketta (LEOPS). Keskustelun tueksi on käytössä esimerkiksi lapsen esitietolomake, Kesy-materiaali, Tai-to-kysely, KPT, LukiMat.

Muu yhteistyö huoltajien kanssa

Huoltajille järjestetyt tilaisuudet rakennetaan keskusteleviksi ja huoltajat voivat itse vaikuttaa niiden sisältöön ja järjestämisen tapaan. Huoltajien tarpeita yhteistyön suhteen kartoitetaan etukäteen ns. "eteiskeskusteluissa", vasu- ja esiopetuskeskusteluissa ja mahdollisesti erikseen järjestettävällä kyselyllä.

Huoltajat saavat vastattavakseen kyselyn varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laadusta koko varhaiskasvatusta koskien joka kolmas vuosi. Lisäksi vuosittain tehdään muita pienimuotoisia kunta- tai yksikkökohtaisia arviointikyselyjä. Tulokset otetaan huomioon varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Varhaiskasvatusyksiköt järjestävät perheille vähintään kaksi vuosittaista tapahtumaa, joko omin voimin tai yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajia kannustetaan verkostoitumaan

esimerkiksi vanhempainryhmän muodossa. Muita käytettyjä yhteistyömuotoja Valkeakoskella ovat muun muassa perheillat, äitien/isien illat, isovanhempien päivät ja teeman mukaiset avoimet ovet.

Jos lapsi siirtyy kaupungin sisällä yksiköstä toiseen, siirtää päiväkodin varhaiskasvatuksen opettaja tietoa lapsesta uuden ryhmän opettajalle. Lapsen suunnitelmat ja paperit siirtyvät yksiköstä toiseen päiväkodin johtajien välityksellä. Kun lapsi jää pois varhaiskasvatuksesta tai esiopetuksesta, arkistoidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja siitä annetaan pyydettäessä kopio huoltajille. Lasten suunnitelmat arkistoidaan pysyvästi muun muassa tutkimus- ja tilastointikäyttöä varten.

Varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön lukuvuoden 2022-2023 aikana Wilma-oppilashallintojärjestelmää, joka parantaa ja nopeuttaa viestintää huoltajien ja henkilöstön välillä.

4.8.2 Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä huoltajat saavat keväällä postitse tiedon lapsensa tulevasta esiopetuspaikasta ja -ryhmästä. Esiopetukseen lähteville lapsille ja heidän huoltajilleen järjestetään vähintään yksi tutustumistilaisuus. Kaupungin sisällä varhaiskasvatuksen opettaja siirtää tietoa lapsesta tulevalle esiopetuksessa toimivalle varhaiskasvatuksen opettajalle. Vain lapsen esiopetuksen kannalta välttämätön tieto siirretään. Pääsääntöisesti tarvitaan aina huoltajan suostumus muuhun tiedonsiirtoon. Myös lapsen kirjallisia suunnitelmia ja papereita siirrettäessä noudatetaan em. ohjeistusta. Mikäli huoltaja antaa suostumuksen, siirtyvät lapsen suunnitelmat ja muut paperit esiopetukseen päiväkodin johtajien välityksellä.

Jos lapsi muuttaa esiopetukseen Valkeakoskelle tai lapsi muuttaa Valkeakoskelta toisen kunnan esiopetukseen, annetaan kuntien välillä vain välttämätön tieto lapsen esiopetuksen järjestämiseksi. Käytäntö on, että lapsen suunnitelmat arkistoidaan, mutta huoltajille annetaan kopio suunnitelmasta, mikäli he sen haluavat. Muut lapsen paperit, lausunnot jne. annetaan huoltajille, jotka halutessaan siirtävät ne uuden kunnan esiopetukseen.

Esiopetuksessa Valkeakoskella käytetään Wilma- oppilashallintojärjestelmää. Wilman mahdollistaa viestinnän ja tiedonkulun huoltajien ja henkilöstön välillä sekä tehostaa hallinnon työtä.

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

- Huoltajille keväällä tieto lapsen tulevasta esiopetuspaikasta postitse.
- Lapselle ja huoltajalle järjestetään vähintään yksi tutustumistilaisuus tulevaan esiopetuspaikkaan.

Tiedonsiirto kaupungin sisällä

- Varhaiskasvatuksen opettaja siirtää esiopetuksen järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajalle.
- Muu tieto siirretään huoltajan luvalla.
- Lapsen suunnitelma (lapsen vasu) ja muut paperit/lomakkeet siirretään esiopetukseen päiväkodin johtajan toimesta.

Tiedonsiirto, jos lapsi muuttaa esiopetukseen toiseen kuntaan:

- Esiopetuksen järjestämisen kannalta vain välttämätön tieto siirretään.
- Lapsen suunnitelma (lapsen vasu) arkistoidaan mm. tutkimuskäyttöä varten ja huoltaja saa siitä kopion halutessaan, muut lapsen paperit/lomakkeet annetaan huoltajalle, joka toimittaa ne halutessaan lapsen uuteen esiopetuspaikkaan.

4.8.3 Siirtyminen esiopetuksesta kouluun

Nivelvaiheiden huomioiminen oma erityinen tehtävänsä. Sen hoitaminen edellyttää lasten ikäkauden ja kehitysvaiheen huomioonottamista sekä huolenpitoa lasten sujuvista siirtymistä esiopetuksen nivelvaiheissa.

Lapsen siirtyminen esiopetuksesta kouluun Valkeakoskella on kuvattu liitteessä 1.

4.8.4 Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön merkitys korostuu, jos varhaiskasvatuksessa tai jollakin yhteistyötahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Monialaisessa yhteistyössä on tärkeää huoltajien osallisuus ja läsnäolo.

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan asiantuntijoiden kanssa lasten ikäkausitarkastuksissa ja tarkemmin 4-vuotiaan LENE-arvioinnissa. Neuvolan kanssa on pidetty myös yhteisiä iltapäiviä, joissa aiheena on ollut LENE-arviointi ja yhteistyö. Konsultoivalla varhaiskasvatuksen erityisopettajalla ja varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on mahdollisuus tehdä lapsesta tarvittaessa lähete toimintaterapia-, fysioterapia- ja puheterapia-arviointiin sekä neuvolapsykologille Valkeakosken Terveyskeskukseen. Tutkimusten kuluessa he ovat tarvittaessa yhteydessä myös suoraan lapsen varhaiskasvatuksen opettajaan. Asiantuntijat saattavat käydä myös lapsen ryhmässä. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla on mahdollisuus konsultoida heitä.

Konsultoivalla varhaiskasvatuksen erityisopettajalla ja varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on mahdollisuus tehdä lapsesta tarvittaessa lähete myös Lasten tiimiin (Lasten- ja nuorten mielenterveyspalvelut) tai huoltajat voidaan ohjata olemaan itse sinne yhteydessä. Lasten tiimin kanssa tehdään yhteistyötä siten, että huoltajat osallistuvat aina tiimin tapaamisiin.

Jos lapsen huoltajat tarvitsevat tukea lapsen asioissa kotona, heitä kannustetaan tekemään, tai tehdään heidän kanssaan yhteistyössä, sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukainen arviointi-pyyntö sosiaalitoimeen. Tämä tehdään sähköisesti sosiaalitoimen internet-sivuilla. Näin perhe ohjautuu mahdollisesti mm. perhetyön palveluiden piiriin. Mikäli lapsella on lastensuojelun asiakkuus, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kutsuu neuvotteluun, jossa yhdessä huoltajien kanssa täytetään yhteistyölomake.

Jos lapsella on asiakkuus Tampereen yliopistollisessa sairaalassa (TAYS), tehdään yhteistyötä eri poliklinikoiden käytänteiden mukaisesti.

Valkeakoskella on vakiintuneena yhteistyökäytänteinä neuvolatiimi, jossa keskustellaan perheen ja lapsen arkeen liittyvistä asioista huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä sopivia ratkaisuja arkeen. Neuvolatiimin kokoonpano muodostuu lapsen tarpeiden mukaan.

Neuvolatiimin voi kutsua koolle varhaiskasvatuksen erityisopettaja huoltajien luvalla. Tarvittaessa neuvolatiimissä tehdään suunnitelmaa lapsen tuen tarpeen arvioinnista ja seurantapalaverista.

Esiopetuksessa oppilashuolto liittyy esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Valkeakoskella esiopetuksen oppilashuollolla on yhteinen oppilashuollonsuunnitelma yhdessä perusopetuksen kanssa.

Oppilashuollon ohjausryhmä

Oppilashuollon ohjausryhmä on kuntakohtainen monialainen työryhmä, joka vastaa oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Valkeakoskella perhekeskuspalvelujen ohjausryhmä toimii oppilashuollon ohjausryhmänä

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä

Oppilashuoltoryhmä on yksikkökohtainen monialainen työryhmä, joka vastaa yksikön oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Sitä johtaa esiopetuksessa päiväkodin johtaja. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen. Työryhmässä ei käsitellä yksittäisen lapsen asioita. Oppilashuoltoryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa ja kokouksista laaditaan muistio. Oppilashuoltoryhmä tekee yksikkökohtaisen vuosisuunnitelman syksyllä ja suorittaa toiminnan arvioinnin keväällä.

Yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmät

Yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmä on tapauskohtaisesti koottava ryhmä, joka käsittelee yksittäisen oppilaan tai tietyn lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseen liittyviä asioita. Ryhmä kootaan konsultaatioryhmässä sovitulla tavalla. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Päiväkodin johtaja lähettää Wilmassa huoltajille kutsun, jossa kerrotaan asiantuntijaryhmän kokoonpano sekä ajankohta. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen

läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan tai huoltajan suostumusta

Yksikkökohtainen yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä

Jokaiseen yksikköön perustetaan yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä. Yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän kokoukseen osallistuvat päiväkodin johtaja (koollekutsuja), varhaiskasvatuksen opettaja, koulupsykologi, koulukuraattori, terveydenhoitaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja huoltajien edustaja. Ryhmään voidaan tarvittaessa kutsua mukaan muita asiantuntijoita.

Työryhmässä ei käsitellä yksittäisen lapsen asioita. Oppilashuoltoryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa ja kokouksista laaditaan muistio. Oppilashuoltoryhmä tekee yksikkökohtaisen vuosisuunnitelman syksyllä ja suorittaa toiminnan arvioinnin keväällä.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Valkeakoskella jokaiseen varhaiskasvatusyksikköön on laadittu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Yksikkökohtaisen suunnitelman pohjalta kukin ryhmä laatii ryhmäänsä oman suunnitelman tulevalle toimintavuodelle. Ryhmän kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta tiedotetaan ryhmän huoltajia.

Poissaoloihin puuttumisen malli

Mikäli lapsi on poissa ilmoittamatta yhden viikon, ottaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteyden lapsen huoltajiin. Mikäli poissaolot edelleen jatkuvat, ollaan yhteydessä koulupsykologiin, koulukuraattoriin tai terveydenhoitajaan. Poissaolojen edelleen jatkuessa ollaan yhteydessä sosiaalitoimeen (mahdollinen lastensuojeluilmoitus).

Valkeakoskella yksilökohtainen oppilashuolto etenee seuraavasti:

Pedagoginen ryhmä

Pedagoginen ryhmä järjestetään jokaiselle esiopetusryhmälle kahdesti. Tarkoituksena on varmistaa lapsen saama pedagoginen tuki ja ohjata tarvittaessa oppilashuollolliseen tukeen.

Ryhmään kuuluvat päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen opettaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori (ei osallistu 5-vuotiailla). Pedagoginen ryhmä koskee vain ns. huolilapsia.

Konsultaatioryhmä

Konsultaatioryhmä muodostetaan pedagogisten ryhmien jälkeen niissä esiin nousseiden tuen tarpeiden perusteella. Varhaiskasvatuksen opettaja varmistaa huoltajilta, että hänellä on lupa puhua lapsen tuen tarpeista, ennen kuin niistä voidaan puhua konsultaatioryhmässä. Ryhmään kuuluvat päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen opettaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori, kuraattori, koulupsykologi ja terveydenhoitaja. Konsultaatioryhmässä arvioidaan, keillä on tarvetta koota asiantuntijaryhmä.

Yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmät

Yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmä on tapauskohtaisesti koottava ryhmä, joka käsittelee yksittäisen oppilaan tai tietyn lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseen liittyviä asioita. Ryhmä kootaan konsultaatioryhmässä sovitulla tavalla. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Päiväkodin johtaja lähettää Wilmassa huoltajille kutsun, jossa kerrotaan asiantuntijaryhmän kokoonpano sekä ajankohta. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan tai huoltajan suostumusta.

Yksilöllisen monialaisen oppilashuollon asiantuntijaryhmän kokoontumisesta laaditaan oppilashuoltokertomus muistiona Wilmaan.

Oppilas- ja opiskeluhuollon suunnitelman kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta:

1. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon on kirjattu oppilashuoltoa koskeva osuus

2. Paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta sekä käsillä oleva

3. Kuntakohtainen oppilashuollon käsikirja, jota täydennetään kuntakohtaisesti lukuvuosittain hyväksyttävissä koulujen lukuvuosisuunnitelmissa.

Suunnitelma tarkistetaan uudelleen vuoden kuluessa siitä, kun oppilas- ja opiskelijahuoltolain 12 §:ssä tarkoitettu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu. (kts. suunnitelmat)

4.8.5 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Kulttuuripolku on valkeakoskelaisten yhteistyökumppaneiden tuottama strukturoitu yhteistyömuoto, jonka toteuttamista arvioidaan ja kehitetään vuosittain. Kulttuuripolku tarjoaa ohjelmaa varhaiskasvatuksen lapsille ikäkausittain

Ikä	Syksy	Kevät
Esiopetusikäiset	FC Hakan futistapahtuma	Kirjastovierailu sekä musiikkiopistolaisen konsertti ja soitinesittely
5-vuotiaat	-	Kuvataide- ja käsityökoulu Emilin työpajat Voipaalassa ja keskustan tiloissa
4-vuotiaat	-	Teatteriopiston, Emilin ja balettikoulun näytelmäesitys Valkeakosken teatterissa
3-vuotiaat ja nuoremmat	Liikuntatoimen jouluseikkailu liikuntahallissa	Unelmien liikuntapäivä Apian kentällä

Lisäksi:

Kirjasto

- Mahdollisuus käydä tutustumassa kirjastoon.
- Popup-kirjastot.
- Kokoa kirja- ja materiaalipaketteja toiveiden mukaan.
- Kirjastoautolla on säännölliset päiväkotipysäkit.
- Satuhuone käytettävissä, myös elokuvia voi katsella.

- Järjestää koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle ajankohtaisista teemoista.
- Kirjaston henkilökuntaa voi pyytää esim. vanhempieniltaan.
- Toiveita muusta yhteistyöstä voi esittää.
- Hankeyhteistyö.
- ym.

Kulttuuritoimi

- Tarjoaa kulttuuriesityksen tai näyttelykokemuksen varhaiskasvatuksen lapsille Valkeakoski-viikkoon liittyen lokakuussa.
- Järjestää elokuvaesityksiä ja teatteriesityksiä.
- Musiikkiesityksiä voi tilata.
- Mahdollisuus käydä retkellä Voipaalassa.
- Tutustumiskäynnit mahdollisia Kauppilanmäen museoon ja Visavuoreen.
- Järjestää näyttelyitä (esim. Myllysaaren museossa) ja esityksiä, myös toiveita voi esittää.
- ym.

Tanssiopisto

- Tanssinopettaja on varattavissa varhaiskasvatusryhmään tuntikorvausta vastaan.
- Balettioppilaiden vierailut opettajansa kanssa ovat mahdollisia.
- ym.

Liikuntatoimi

- Yksi ilmainen jäähallikäynti vuosittain.
- Uimahallikäynnit esiopetuksessa oleville lapsille.
- Liikuntahallin tilaa vuokrattavissa.
- Järjestetyt liikuntaradat (puuhapolut) liikuntahallilla.
- Toiveita yhteistyöstä voi esittää.
- Hankeyhteistyö.
- ym.

Sääksmäen seurakunta

- Tarjoaa mentorointia ja koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle eettisissä kysymyksissä ja mahdollisissa kriisitilanteissa.
 - Tarjoaa mahdollisuuden vierailla kirkkorakennuksissa.
-

- Tarjoaa lastenohjaajan vierailuja varhaiskasvatuksen ryhmiin ilman tunnustuksellista uskonnonopetusta päiväkotien tarpeen ja harkinnan mukaan.
- Järjestää joulukirkkoja ja pääsiäistapahtumia yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Näihin perheet osallistuvat vapaa-ajallaan. Tapahtumat eivät korvaa varhaiskasvatuksen omia juhlia ja tapahtumia.
- ym.

Syksyllä järjestetään yhteinen Lystilauantai-tapahtuma kaikille valkeakoskelaisille perheille. Tapahtuma toteutetaan yhteistyössä muun muassa Valkeakosken seurakunnan, MLL:n, kirjaston, 4H-yhdistyksen, musiikkiopiston, liikuntatoimen, balettikoulun ja yksityisten päiväkotien kanssa.

Yksityiset päiväkodit osallistuvat myös joihinkin kaupungin varhaiskasvatuksen koulutuksiin ja tapahtumiin.

4.9 Toimintakulttuuri ja johtajan tehtävät Valkeakoskella

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa keskeinen asia on pedagoginen johtaminen. Keskeistä on, että koko työyhteisöllä on yhteinen vastuu pedagogisten prosessien kehittämisestä ja jossa johtaja vastaa johtamistyöstä. Haasteena johtajuudelle on saada aikaan sellainen yhteinen näkemys perustehtävästä, jossa kaikki ottavat yhteisvastuun varhaiskasvatuksen laadun tuottamisesta.

Monilla menetelmillä (learning cafe, liimalaput, akvaariomalli jne.) työyhteisöä voidaan rohkaista kehittämään ja innovoimaan toimintaansa sekä tuomaan esiin ajatuksiaan ja ideoitaan esimerkiksi kokouksissa, teema-/työilloissa ja kehittämispäivissä. Tarkoitus on, että näissä foorumeissa yhdessä keskustellaan, arvioidaan ja kehitetään. Kaikki em. tilaisuuksien ajat varataan kalentereihin ajoissa, jotta työvuorojen suunnittelu saadaan toimivaksi. Myös tiimisopimukset ovat arkea työtiimeissä ja sopimusten tavoitteita arvioidaan vuosittain muun muassa ryhmien kehityskeskusteluissa.

Yhteistä koulutusta järjestetään vuosittain ja niiden anti jaetaan yksikön sisällä muille työntekijöille. Tavoitteena on jakaa hyviä käytäntöjä niin yksiköiden sisällä kuin koko kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköidenkin kesken.

Valkeakosken varhaiskasvatukseen on laadittu yhteinen digisuunnitelma.

Digisuunnitelman tavoitteena on tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen luontevana osana varhaiskasvatuksen henkilökunnan pedagogista työtä. Suunnitelma on apuväline johtajalle ohjata henkilöstöä käyttämään erilaisia digitaalisia välineitä ja menetelmiä sekä kokeilemaan ja oppimaan uutta yhdessä lasten kanssa.

5 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

5.1 Päivittäinen havainnointi ja arviointi

Mitä ja miten havainnoidaan?

- Ryhmän kasvattajat havainnoivat systemaattisesti lapsiryhmää ja lapsia yksilöinä.
- Huomiota kiinnitetään ryhmädynamiikkaan, kaverisuhteisiin ja mahdolliseen kiusaamiseen ryhmässä.
- Yksittäisen lapsen kohdalla havainnoidaan kehityksellisiä askelia, lapsen vireystilaa ja yleistä hyvinvointia sekä lapsen oppimisen vaihetta ja siihen johtavia herkkyysvaiheita.
- Havainnot kirjataan ja niistä keskustellaan tiimin kesken säännöllisesti. Havainnoista tehtyjen johtopäätösten pohjalta suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään toimintaa ja toimintaympäristöä.

Miksi havainnoidaan?

- Lasten mielenkiinnon kohteita ja aloitteita havainnoidaan toiminnan suunnittelun pohjaksi.
- Havainnoimalla varmistetaan laaja-alaisen osaamisen toteutuminen ja se, että kaikki oppimisen alueet tulevat vuoden aikana läpikäydyiksi.

- Havainnoinnilla varmistetaan lapsen vasun toteutuminen.

Mikä on lapsen kasvun kansio?

- Todentaa lapsen kehitystä ja oppimista.
- Toimii lapsen itsearvioinnin välineenä.
- Toimii luontevana siltana lapsen elämän eri ympäristöissä, kotona, varhaiskasvatuksessa, mummolassa jne. Jos lapsella on kaksi kotia, kasvun kansion merkitys korostuu erityisesti.
- On lapsen ”näköinen”. Lapsi osallistuu itselleen merkityksellisen sisällön valintaan. Kasvattajan osuus on toimia lapsen apuna kansion kokoamisessa.
- Voi sisältää lapsen kuvausta kuvin ja sanoin, lapsen tuotoksia, lapsen oivalluksia ja kertomuksia.
- Lapsi voi kotona täydentää sisältöä yhdessä huoltajiensa kanssa.
- Kulkee lapsen mukana läpi koko varhaiskasvatuksen, myös yksiköstä toiseen.
- Kasvun kansio tehdään vahvaksi, käyttöä ja kulutusta kestäväksi.

Miten teen lapsiryhmän toiminnan näkyväksi?

- Toimintaympäristössä on nähtävillä lasten töitä ja erilaisten lapsilähtöisten prosessien ja projektien kuvauksia ja niistä syntyneitä tuotoksia.
- Valokuvia toiminnasta ja mahdollisesti myös videoita on lasten ja huoltajien nähtävillä reaaliajassa.
- Toimintaympäristön järjestelyissä näkyy lasten kädenjälki ja kulloisetkin mielenkiinnon kohteet.

Miksi toimintakauden päätteeksi tehdään ryhmän toimintakertomus?

- Ryhmävasussa ja/tai toimintasuunnitelmassa varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutuminen todennetaan toimintakertomuksessa.
- Toimintakertomus sisältää arviointia toiminnan ja toimintaperiaatteiden (esim. lapsilähtöisyys) toteutumisesta ja onnistumisesta.
- Toimintakertomus toimii osaltaan tulevan toimintakauden suunnittelun pohjana.

- Toimintakertomus voi sisältää myös oleellista mitattavaa tietoa esim. ulkoilun määrää, retkien määrä jne.

Esiopetuksessa päiväkodin johtaja laatii yhdessä esiopetusryhmän opettajan/opettajien kanssa lukuvuoden alussa lukuvuosisuunnitelman Wilmaan. Valkeakosken esiopetuksessa sovitaan vuosittain yhteiset arvioinnin kohteet esiopetukselle. Toimintakauden lopuksi keväällä päiväkodin johtaja ja esiopetusryhmän opettaja/opettajat tekevät arvioinnin ja lukuvuosisuunnitelman Wilmaan. Arviointia tehdään toiminnan ja toimintaperiaatteiden (esim. lapsilähtöisyys) toteutumisesta ja onnistumisesta.

Esiopetuksessa hyödynnetään Eskarin arki –materiaalia. Tukeen liittyvät havainnoinnin, arvioinnin ja pedagogisen dokumentoinnin työkalut löytyvät omista luvuistaan.

5.2 Monipuoliset työtavat

Kasvattaja auttaa lasta tutkimaan maailmaa monipuolisesti eri aistein ja toimintatavoin. Leikkien, tutkien, liikkuen sekä taiteellisten kokemusten kautta ja ilmaisun avulla lapsi saa mahdollisuuden onnistumisen kokemuksiin. Monipuolisten työtapojen avulla kasvattaja luo jokaiselle lapselle mahdollisuuden löytää itselleen parhaiten sopivan tavan oppia. Lapsille luodaan tilanteita, joissa he voivat osallistua toiminnan, työtapojen ja tilojen suunnitteluun esim. lasten palaverit ja kokoukset, päivittäiset keskustelut eri tilanteissa, äänestykset, toiminen pienissä ryhmissä.

Kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa pedagogisia mahdollisuuksia erilaisissa tilanteissa. Tarvitaan myös herkkyyttä mukauttaa toiminta lasten aloitteiden (myös sanattomien) ja tunnetilojen mukaisesti. Tämä vaatii lisäksi sensitiivistä läsnäoloa ja lasten hyvää tuntemusta. Henkilöstö tehtävänä on arvioida ja tarvittaessa uudistaa säännöllisesti omia työtapojaan paremmin ryhmän tarpeita vastaavaksi, esimerkiksi tiimipalavereissa, laatuilloissa ja koulutuksissa.

Pienryhmäpedagogiikka

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä pienryhmäpedagogiikka. Pienryhmäpedagogiikka on suunnitelmallinen tapa järjestää

lapsiryhmän toimintaa, jonka taustalla ovat selkeät pedagogiset tavoitteet. Pienryhmien muodostuksen perusteena ovat aina lasten tarpeet. Ennen ryhmien muodostamista tarvitaan systemaattista havainnointia ja dokumentointia. Lasten omat toiveet ja kokemukset huomioidaan ryhmien muodostuksessa, jolloin lapsi tulee kuulluksi ja kohdatuksi.

Pienryhmiä muodostetaan erilaisilla pedagogisilla perusteilla. Ryhmässä voi olla 2-8 lasta, jolloin kaikki ryhmän lapset eivät toimi samanaikaisesti pienryhmissä. Lähtökohtana voi olla lasten yhteiset tai erilaiset tarpeet. Pienryhmiä voidaan muodostaa päiväkodeissa yli ryhmärajojen ja hyvin monella eri tavalla päivän eri toiminnoissa. Näin ollen pienryhmät eivät voi olla kiinteitä. Valkeakoskella ei ole omahoitajakäytäntöä.

Lapsi tarvitsee kokemuksia myös koko ryhmän toiminnasta, jossa tapahtuu mm. ryhmäytyminen. Tällöin lapsi saa kokemuksen yhteisön jäsenyydestä.

5.3 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki tuottaa lapselle iloa, mielihyvää, riemua ja yhteisöllisyyttä. Leikin kautta lapsi jäsentää ja tutkii maailmaa muodostaen samalla merkityksiä ja kokemuksia. Leikin kautta lapsi oppii. Lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Leikissä mahdollistuu lasten toimijuus ja lapsi voi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Henkilöstön rooli leikin ohjaamisessa keskeinen.

Kasvattajat havainnoivat aktiivisesti leikkiä ja tukevat tarvittaessa leikkiä itse osallistumalla ja mallittamalla tai sanallisesti ohjaamalla lapsen omia leikki-ideoita kunnioittaen. Pienet lapset tarvitsevat enemmän aikuisen mallia ja ohjausta leikki-ideoiden kehittämiseen, kiinnostuksen heräämiseen, toisten kanssa toimimiseen ja leikissä pysymiseen.

Kasvattajan taito olla mukana lasten leikeissä on kehittyvä ammatillinen taito. Tiimeissä on tärkeää pohtia ja arvioida myös kasvattajan leikkitaitoja: Osaanko kuunnella ja tunnistaa lasten aloitteita leikin aikana? Mahdollistaako vai rajoittaako oma käyttäytymiseni lasten oppimista leikin aikana?

Lapsen kasvaessa ja leikin kehittyessä vertaisryhmän merkitys mallin antajana kasvaa. Toiset lapset ja aikuiset antavat lapselle mallin siitä miten erilaisissa rooleissa toimitaan (esim. kauppa, koti, sairaala, kirjasto...).

Pienessä ryhmässä lapsen omat ajatukset, ideat ja suunnitelmat saavat tilaa. Pienryhmä luo lapselle turvallisen ympäristön harjoitella vuorovaikutusta ja leikkitaitoja sekä antaa mahdollisuuden onnistumisen kokemuksille ja kehulle. Pienryhmä voi mahdollistaa aikuisen läsnäolon, heittäytymisen leikkiin lapsen tasolle, hassuttelun ja yhteisen ilon.

Leikkiä voivat tukea myös esimerkiksi lelulainaamot, kiertävät lelut, lasten omat lelut, leikinvalintataulut ja -kortit, sekä lasten kiinnostuksen kohteiden huomioiminen. Myös metsää, sisä- ja ulkotiloja käytetään monipuolisesti lasten leikkeihin.

Kasvattajat tiedostavat leikin kehityksen vaiheet yhteisestä toiminnasta aikuisen kanssa jatkuen esine-, kuvittelu-, rooli- ja lopulta sääntöleikkeihin. (Helenius & Lummelahti 2014, Leikin käsikirja.)

Esiopetuksessa leikki on keskeisin työtapana. Esiopetuksessa korostuu pedagoginen leikki, joka on mukana eri oppimiskokonaisuuksien rakentamisessa. Esiopetuksessa leikkipedagogiikka perustuu lasten ja aikuisten yhteiseen juonelliseen toimintaan ja leikkiin, jossa aikuisten aktiivinen kuviteltujen tilanteiden luominen on tärkeää (ks. Hakkarainen & Brèdikyte 2013).

Oppimisympäristöjen rakentamisessa tulee esiopetuksessa ottaa huomioon leikillisyyttä ja pelillisyyttä.

Esiopetuksen projektityöskentely

Oppimista tukevan projektityöskentelyn tausta-ajatuksena on lapsilähtöisyys eli opittavien asioiden liittyminen lapsen omaan elämään ja omiin kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin. Projektityöskentelyssä tavoitteena on käsiteltävään aiheeseen syventyminen ja pitkäkestoinen työskentely.

Esimerkki projektityöskentelyn ja leikin yhdistämisestä on Kaupunkileikki. Yhdessä lasten kanssa keskustellaan omasta kaupunkielinympäristöstä. Mietitään yhdessä, mitä palveluita kaupungilta löytyy. Pidetään yhdessä lasten kanssa kokous, mitä palveluita lapset haluavat leikkiin perustaa (esimerkiksi kahvila, kauppakeskus, uimahalli, parturi jne.). Sen jälkeen äänestetään, mitkä palvelut valikoituvat leikkiin mukaan. Lapset jakaantuvat pienryhmiin, jotka ryhtyvät yhdessä suunnittelemaan ja rakentamaan ko. palvelua. Kun

kaikki palvelut on rakennettu, leikitään yhdessä kaupungin asukkaana olemista. Lapset ovat vuorollaan työntekijöitä ja asiakkaita. Aikuiset ovat mukana leikissä.

Muita esiopetuksessa käytettäviä työtapoja ovat muun muassa pajatyöskentely, pistetyöskentely, oppimispelien käyttö.

5.4 Oppimisen alueet

Oppimisen alueita ovat:

1. Kielten rikas maailma
 - kielelliset taidot ja valmiudet
 - kielelliset identiteetit
2. Ilmaisun monet muodot
 - musiikillinen
 - kuvallinen
 - sanallinen
 - kehollinen
3. Minä ja meidän yhteisömme
 - eettinen ajattelu
 - katsomuskasvatus
 - lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus
 - mediakasvatus
4. Tutkin ja toimin ympäristössäni
 - matemaattinen ajattelu
 - ympäristökasvatus
 - teknologiakasvatus
5. Kasvan, liikun ja kehityn
 - liikkuminen
 - ruokakasvatus
 - terveys ja turvallisuus

Lähde OPH.

Liitteessä 2 on esitelty Valkeakosken esiopetuksen oppimisen alueiden sisältöalueiden toteuttamiseen liittyviä esimerkkejä asioista, menetelmistä ja työtavoista.

5.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota lasten kielelliseen kehitykseen ja vuorovaikutukseen. Lasten vuorovaikutustaitoja tuetaan erilaisilla vuorovaikutusleikeillä ja heidän kanssaan harjoitellaan vuorovaikutuksen sääntöjä. Käytössä on monipuolisia keinoja, jotta jokainen lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi, kielellisistä taidoista huolimatta. Päivän eri tilanteissa ruokitaan lapsen kielen kehittymistä erilaisin loruin, lauluin, riimein ja kuvin.

Mikäli lapsella on eri kieli- tai kulttuuritausta, pohditaan yhteistyössä huoltajien kanssa, miten nämä huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa. Samalla ryhmän kasvattajat tutustuvat lapsen ja perheen kulttuuriin ja tapoihin. Lapsen kulttuurinen tausta huomioidaan päivittäin arjen erilaisissa tilanteissa ja toiminnassa. Toiminta suunnitellaan siten, että lasta ei eriytetä kieli- ja kulttuuritaustansa vuoksi. Käytössä on Valkeakosken varhaiskasvatukseen laadittu yhteinen käytäntö uuden lapsen aloittaessa (ks. monikulttuurisen lapsen aloituksen prosessi). Kaiken pohjana on, että lapsen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin säilyy.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Prosessi varhaiskasvatuksessa:

1. Kun varhaiskasvatuksella on tiedossa, että lapsi tulee päiväkotiin, aloitetaan myös tutustuminen lapsen kulttuuriin.
2. Perhe tutustuu päiväkotiin ja pidetään aloituskeskustelu. Tarvittaessa käytetään tulkkia.
3. Tutustuminen lapseen ja perheen kulttuuriin jatkuu. Jokaiseen perheeseen on tutustuttava yksilöllisesti.
4. Lapsi ja perhe perehdytetään varhaiskasvatuksen (päiväkodin) arkeen.

Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2-opetus)

Suomi toisena kielenä – opetuksessa huomioidaan lapsen tarpeet suomen kielen osalta ja ne kirjataan lapsen vasuun. Suomi toisena kielenä -opetus koskee lapsia, joilla molempien huoltajien äidinkieli on jokin muu kuin suomi. Suomen kieli rakentuu lapsen äidinkielen perustalle, jonka vuoksi äidinkielen tärkeyttä ja sen käyttöä korostetaan huoltajille. Kasvattajien tehtävänä on muun muassa havainnoida ja dokumentoida lapsen kielen

kehitystä, joka on pohjana arvioinnille. Lisäksi kielen arviointiin käytetään muun muassa Kettu-testiä, Pienten lasten kielireppua, Repun takanassa ja Lauran päivää. Arvioinnin pohjalta luodaan uudet tavoitteet aikuisen toiminnalle ja oppimisympäristölle, jossa huomioidaan lapsen suomen kielen tarpeet. Suomi toisena kielenä -opetus tapahtuu arjessa, jolloin päivän eri tilanteissa rikastutetaan lapsen suomen kieltä yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Kasvattajilta vaaditaan ymmärrystä lapsen kielen kehityksen osa-alueista. Keskusteluissa huoltajien kanssa käytetään tarvittaessa tulkkia. Vaikka huoltajat eivät aina näe tarvetta tulkin käytölle, tulkin käyttö voi olla tarpeen kasvattajille. Suomi toisena kielenä -opetuksesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Opetus toteutetaan päivittäisissä tilanteissa ryhmän kasvattajien tiimityönä.

S2-opetus varhaiskasvatuksen arjen eri tilanteissa:

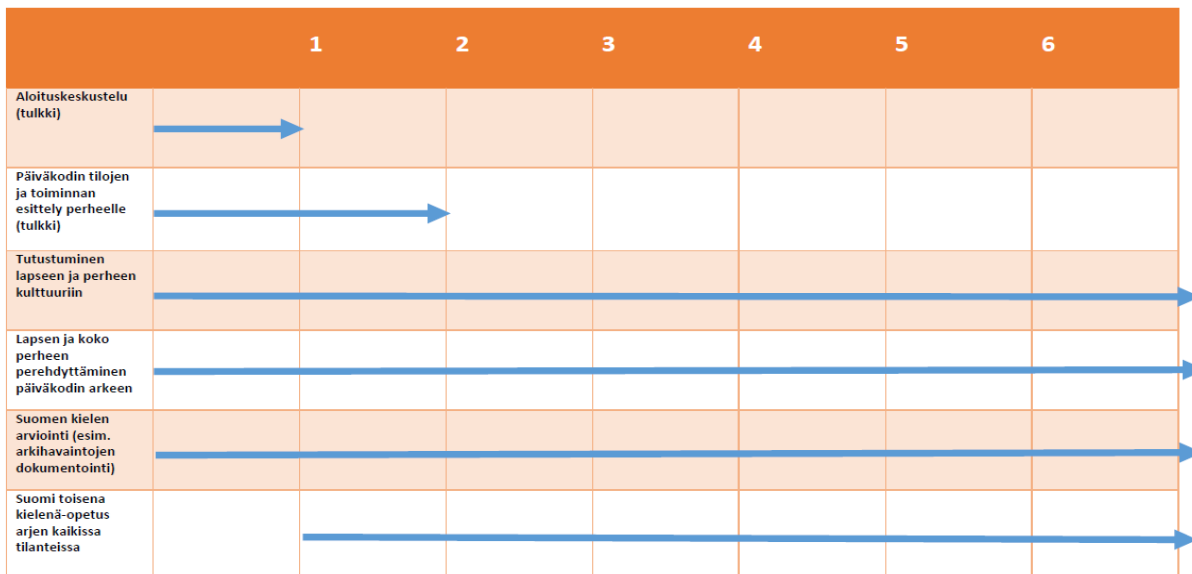
- selkeä kielen käyttö
- sanoittaminen
- paljon toistoa
- kuvien ja konkreettisten asioiden käyttäminen
- arjen sanastoa
- konkreettinen kieli ja lyhyet lauseet
- henkilökohtaiset ohjeet
- ilmeet ja eleet
- paljon fyysistä ohjausta (kädestä pitäen ohjaaminen)
- aikuisen tuki leikkeihin pääsemiseksi
- leikinvalintataulut
- ajan antaminen
- arviointi
- arkihavainnointi ja -kirjaaminen (myös yksittäiset sanat).

Arviointi:

- arkihavainnointi ja -kirjaaminen (myös yksittäiset sanat)
- syksyn/ kevään arviointi
- lapsen vasussa huomioidaan hänen kielelliset tarpeensa suomen kielen osalta

- Kettu-arviointi (3-vuotiaille)
- Repun takanassa-arviointi (yli 3-vuotiaille)
- Pienten kielireppu-havainnointi

12.5.2017

Vieraskielisen lapsen ensimmäinen puoli vuotta varhaiskasvatuksessa

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan suomen kielen kehittymistä tuetaan kielitaidon eri osa-alueilla lapsen tarpeista ja edellytyksistä lähtien ohjatusti ja arjen tilanteissa. S2-opetuksen tavoitteena on tukea lapsen monikielisyyden kehittymistä sekä herättää kiinnostus ja tarjota välineitä kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen. Suomen kielen oppiminen tulee monikielisten ja etenkin maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä auttaa rakentamaan omaa kielellistä ja kulttuurista identiteettiä. Lapsi voi esiopetuksessa saada S2-opetusta, jos hänen äidinkieltensä ei ole suomi, ruotsi tai saame tai hänellä on muutoin monikielinen tausta. S2-opetus tulee kyseeseen, kun lapsen suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita jollakin tai joillakin kielitaidon osa-alueilla. Silloin lapsen osaaminen ei anna edellytyksiä yhdenvertaiseen esiopetusyhteisön jäsenenä toimimiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa. Kunkin lapsen tarpeisiin parhaiten soveltuvan opetuksen määrittelevät opetuksesta vastuussa olevat varhaiskasvatuksen opettajat yhteistyössä. Lapsen huoltaja tekee kuitenkin lopullisen päätöksen lapsen osallistumisesta S2-opetukseen. Valkeakoskella esiopetuksessa olevalla lapsella on mahdollisuus osallistua koulun järjestämään S2-opetukseen.

Mikäli lapsella ei ole suomen kielen taitoa tai taso on heikko, neuvotellaan huoltajankanssa lapsen ottamisesta valmistavaan opetukseen. Valkeakoskella valmistavaa opetusta annetaan 6-vuotiaille lapsille päiväkotien esiopetusryhmissä.

6 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

6.1 Tuki Valkeakoskella varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Kaikille varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Tähän suunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen tuen tarve.

Tukea tarvitseva lapsi voi olla varhaiskasvatuksen piirissä sijoitettuna päiväkotiin, perhepäivähoitoon tai avoimeen varhaiskasvatukseen. Päiväkodeissa on eri rakenteisia ryhmiä ja tarpeen mukaan lapset ovat pienennetyssä ryhmässä tai integroidussa erityisryhmässä. Varhaiskasvatuksessa on käytettävissä myös avustajia. Ryhmässä toimivat avustajat ovat pääsääntöisesti ryhmäkohtaisia avustajia. On tärkeää, että kaikki ryhmän kasvattajat toimivat kaikkien ryhmän lasten kanssa, vaikka ryhmässä olisikin avustaja.

Päiväkodeissa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia (veo). Veo osallistuu lapsen tuen tarpeen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ryhmän henkilöstön kanssa. Hän toteuttaa lapsen tukea säännöllisenä erityisopetuksena lapsikohtaisesti ryhmässä samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena (varhaiskasvatuksen opettaja ja veo suunnittelevat toimintaa yhdessä) ja/tai kohdennetuissa pienryhmissä, joskus tarvittaessa myös yksilöllisenä opetuksena eriytetysti.

Lisäksi kaupungissa on konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka toimii koordinoivasti lapsen kasvun ja oppimisen tukena. Hän konsultoi tarvittaessa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa, päiväkotien johtajia ja varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Yhdessä he rakentavat lapsen kuntouttavaa arkea sekä toimivat moniammatillisessa yhteistyössä huoltajien ja lapsen yhteistyötahojen kanssa.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tukea suunnitellaan ja arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Päiväkodin johtaja vastaa henkilöstön ajantasaisesta ja riittävästä osaamisesta. Tarvittaessa hän ohjaa yksittäisen työntekijän hakemaan täydennyskoulutusta tai järjestää koko henkilöstölle tarvittavaa täydennyskoulutusta. Hän myös vastaa siitä, että lapselle suunniteltu tuki toteutuu.

Lapsella saattaa olla käytössään omia apuvälineitä, joita käytetään myös varhaiskasvatuksessa. Välineiden käytön opastuksesta kasvattajille vastaavat huoltajat ja/tai lapsen omat terapeutit ja/tai lapsen kuntoutuksen ohjaajat riippuen siitä, miten asia sovitaan. Varhaiskasvatukseen on hankittu erilaisia pienempiä ja tavallisempia apuvälineitä, joita ryhmät voivat lainata tarpeen mukaan. Näitä apuvälineitä löytyy yksiköistä, varhaiskasvatuksen erityisopettajilta sekä konsultoivalta varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Uusia, tarvittavia apuvälineitä pyritään hankkimaan tarpeen mukaan. Yksiköissä päiväkodin johtaja vastaa siitä, että lapsen käytössä on hänen tarvitsemia apuvälineitä. Apuvälineiden hankinnassa päiväkodin johtaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja/tai konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

6.1.1 Tuen tasot varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen sekä tuen toteutuksesta, tuen tarpeen arvioinnista, tuen muodoista, tukipalveluista, hallintopäätöksen antamisesta sekä muutoksenhausta. Tuki voi sisältää lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia toimenpiteitä.

Tuki on kolmitasoista eli yleistä, tehostettua ja erityistä. Kun lapsi on tehostetun ja erityisen tuen tasolla, tehdään hallintopäätös annettavasta tuesta. Yleisen tuen tasolla tehdään hallintopäätös vain tukipalveluista. Tuen tasot jatkuvat samoina esi- ja perusopetuksessa. Inklusiivisuus on keskeinen periaate.

Lapsen saama tuki vahvistuu aina lapsen tuen tarpeen kasvaessa.

Tukea tulee antaa heti tuen tarpeen ilmettyä, eikä se vaadi lääketieteellistä lausuntoa tai diagnoosia. Tuen antaminen perustuu lapsen havainnointiin sekä tuen tarpeiden ja annetun tuen vaikuttavuuden arviointiin. Tuki on aina yksilöllistä, mutta se kasvaa siirryttäessä tehostettuun ja erityiseen tukeen, jossa myös korostuu yhteistyö erityisopettajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Valkeakoskella tuen tarpeen havaitsemisen painopiste on alle kolme vuotiaiden lasten ryhmissä. Varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen on tärkeää, jotta lapsi saa riittävän tuen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Siten myös pienten lasten pedagogiikka korostuu.

Yleinen tuki

- Vahva pedagogiikka ryhmässä.
- Tiimin toimintatavat, joita säännöllisesti tarkastellaan, kirjataan tiimisopimukseen.
- Annetaan lapsille aikaa ryhmäytyä.
- Kiinnitetään huomiota oppimisympäristön muokkaamiseen.

-
- Kasvattajien havainnot, tarvittaessa erilaiset arviointimenetelmät ja kartoitukset.
 - Lapsen tuen tarpeen arviointi kasvattajien, huoltajien ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyönä. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa tarvittaessa vasuun lapsen tuen tarpeen ja suunnitellut tukitoimet. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtivat, että tuen tarve on avattuna ja tukitoimet kirjattuna lapsen vasuun.
 - Yleisen tuen toteutuksesta vastaavat ryhmän kasvattajat.
 - Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoivat ryhmää käynnillään, jonka jälkeen hän ja päiväkodin johtaja osallistuvat tiimipalaveriin. Yhdessä pohditaan yleisen tuen toteutumista ja siihen sitoutumista.
 - Mikäli yleinen tuki ei riitä yksittäiselle lapselle, aloitetaan tehostettu tuki. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen arvion yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagogiseen arvioon kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys (mm. havainnoimalla). Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa alkuperäisen pedagogisen arvion varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee päätöksen tehostetun tuesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta arvioista lukollisessa kaapissa.
 - Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtivat, että tukitoimet ovat kirjattuna lapsen vasuun.

Tehostettu tuki

- Tukitoimet rakennetaan yksittäisen lapsen näkökulmasta.
 - Lapsi tarvitsee tukea useammalla osa-alueella säännöllisesti ja pitkäaikaisesti.
-

-
- Käytössä on samoja rakenteita kuin yleisessä tuessa, mutta niitä käytetään yksilöllisemmin, pidempiaikaisemmin ja tehostetummin.
 - Tukitoimet suunnitellaan monialaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen varhaiskasvatuskeskusteluun. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen mukaan.
 - Asiantuntijoiden lausunnot huomioidaan, kun mietitään lapsen tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa lapselle.
 - Tuen toteutuksesta vastaavat lapsen ryhmän kasvattajat.
 - Lapsen vasuun kirjataan lapsen tuen tarve ja tukitoimet tehostetussa tuessa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaavat näiden kirjaamisesta.
 - Lapsen kasvatusta, opetusta ja arjen kuntoutusta toteutetaan vertaisryhmässä erilaisia pedagogisia menetelmiä käyttäen.
 - Ryhmän kasvattajat arvioivat säännöllisesti tukitoimia ja arvioinnit / havainnot kirjataan vasuun.
 - Arviointi lapsen vasukeskustelussa.
 - Mikäli lapsi ei tarvitse enää tehostettua tukea, laatii varhaiskasvatuksen opettaja uuden pedagogisen arvion yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Uuteen pedagogiseen arvioon kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys. Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa arvion ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa uuden ja toimittaa uuden alkuperäisen pedagogisen arvion varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee päätöksen tehostetun tuen lopettamisesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion uudesta pedagogisesta arvioista lukolliseen paikkaan. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa merkinnän tehostetun tuen päättymisestä vasuun.
 - Jos tehostettu tuki ei riitä, voidaan aloittaa erityinen tuki. Erityisen tuen alkaminen ja tukitoimet kirjataan lapsen vasuun.
 - Varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen selvitykseen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagogiseen selvitykseen
-

kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys. Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa asiakirjan ja pyytää siihen myös huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa alkuperäisen pedagogisen selvityksen varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen erityisestä tuesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta selvityksestä lukolliseen paikkaan.

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät keskustelua keväällä lasten tuen tarpeista. Varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat tiedonsiirtopalaverit esiopetukseen siirtyville. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ovat mukana, jos lapsella on tehostetun tuen tarve.

Erityinen tuki

- Lapsen tuen tarve kokoaikaisempaa ja yksilöllisempää kuin tehostetussa tuessa.
- Lapsella monella osa-alueella suuria kehityksellisiä haasteita.
- Lapsen kuntouttava arki saattaa sisältää hoidollisia toimenpiteitä.
- Tukitoimet rakennetaan lapsen yksilöllisestä näkökulmasta monialaisesti yhdessä huoltajien kanssa.
- Asiantuntijoiden lausunnot huomioidaan, kun mietitään lapsen tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa lapselle.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja / konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana lapsen vasukeskustelussa.
- Kuntoutus tapahtuu vertaisryhmässä, ei irrallisena toimintana.
- Tarvittaessa tukea toteutetaan eriyttäen.
- Tuen toteutuksesta vastaavat lapsen ryhmän kasvattajat.
- Edellyttää erityistä huomiota lapsen tasavertaisen osallisuuden saavuttamiseksi, josta vastuu kaikilla ryhmän kasvattajilla.
- Lapsen vasuun kirjataan lapsen tuen tarve ja käytössä olevat tukitoimet. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaavat

näiden kirjaamisesta. Tarvittaessa kirjataan myös lapsen lääkehoitosuunnitelma ja/tai lapsen yksilöllisen hoidon suunnitelma.

- Ryhmän kasvattajat arvioivat säännöllisesti tukitoimia ja havainnot/arvioinnit kirjataan lapsen vasuun.
- Arviointi monialaisesti yhdessä huoltajien kanssa lapsen vasukeskustelussa.
- Jos lapsi ei tarvitse enää erityistä tukea, varhaiskasvatuksen opettaja laatii uuden pedagogisen selvityksen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan. Uuteen pedagogiseen selvitykseen kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys. Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa uuden alkuperäisen pedagogisen selvityksen varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen erityisen tuen lopettamisesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion uudesta pedagogisesta selvityksestä lukolliseen paikkaan. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa merkinnän erityisen tuen päättymisestä vasuun.
- Varhaiskasvatuksen opettaja järjestää tiedonsiirron esiopetukseen siirtyvän, erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen asioissa keväällä. Tähän osallistuvat huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Yleinen tuki

Lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä. Yleisen tuen piirissä annettava tuki on pääsääntöisesti lyhytkestoista, intensiteetiltään matalampaa kuin muilla tuen tasoilla. Yleisen tuen toiminnot eivät edellytä hallintopäätöksen tekemistä. Kuitenkin, jos lapsi saa yleisen tuen tasolla tukipalveluja, niistä tehdään hallinnollinen päätös.

Jokaisen ryhmän perusta on laadukas pedagogiikka. Tuen tarpeen ilmetessä, ensimmäinen keino vastata siihen on yleinen tuki. Yleinen tuki on henkilökunnan vahvaa laaja-alaista osaamista, jossa korostuu pedagogiikka. Lapselle annettava tuki on yleensä yksittäisiä tukimuotoja, erilaisia pedagogisia ratkaisuja, esimerkiksi huomion kiinnittämistä enemmän lapseen, lapsen auttamista ja kannustamista mm. siirtymätilanteissa. Tiimisopimukseen

kirjataan yhteisesti sovitut toimintatavat yhteistyössä yksikön johtajan kanssa, joihin kaikki ryhmän kasvattajat sitoutuvat. Toimintatapoja tarkastellaan ja arvioidaan säännöllisesti. Käytössä on yhteisesti sovittu tiimipalaverirakenne, jossa korostuu pedagogiikka. Kasvattajat tarkastelevat omia toimintatapojaan kehittääkseen pedagogista osaamistaan. Tämä on pohjana yleisen tuen vaikuttavuuden arvioimiselle. Lapsen tuen tarvetta havainnoidaan ryhmissä ja tarvittaessa arvioidaan erilaisilla kartoituksilla. Lapsen tuen tarpeen arviointiin osallistuvat kasvattajien lisäksi huoltajat ja pedagoginen ryhmä.

Pedagoginen ryhmä järjestetään jokaiselle päiväkodin lapsiryhmän henkilöstölle vähintään kahdesti toimintakauden aikana. Tarkoituksena on varmistaa lapsen saama pedagoginen tuki ja ohjata lapsi tarvittaessa varhaiskasvatuksen ulkopuolisille asiantuntijoille tuen tarpeen kartoittamiseksi. Ryhmään kuuluvat päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja/tai konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi/havainnoivat ryhmän yleistä tukea ja ryhmäkäynnin jälkeen pidetään tiimipalaveri, jossa on mukana myös päiväkodin johtaja. Yhdessä mietitään yleisen tuen toteutumista, siihen sitoutumista ja näiden kehittämistä. Tarvittaessa yksittäiselle lapselle kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan yleisen tuen tarve ja käytössä olevat tukitoimet. Yleisen tuen toteutuksesta vastaa ryhmän kasvattajat.

Mikäli yleinen tuki ei riitä yksittäisen lapsen kohdalla, tarvittaessa aloitetaan tehostettu tuki. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen arvion yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagogiseen arvioon kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys. Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa alkuperäisen pedagogisen arvion varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen tehostetun tuesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta arvioista lukolliseen paikkaan.

Valkeakoskella on pyritty monialaisesti vahvistamaan henkilöstön neuropsykiatrasta (nepsy) osaamista koulutuksin ja materiaalein. Jokaisesta varhaiskasvatuksen yksiköstä löytyvä nepsy-materiaali on käytettävissä ryhmissä kaikkien lasten hyödyksi.

Tehostettu tuki

Tehostettu tuki on usein yksilöllistä, säännöllisempää ja pidempiaikaisempaa kuin yleinen tuki ja se saattaa sisältää samanaikaisesti toteutettavia useita tukitoimia. Tehostetun tuen vaiheessa tuen suunnittelua ja toteutusta kasvatetaan. Tehostetun tuen aloittaminen ei edellytä diagnoosia tai kuntoutuksen olemassaoloa, mutta edellyttää hallintopäätöksen tekemistä.

Tuki suunnitellaan monialaisesti huoltajien kanssa. Suunnittelussa ovat mukana sekä ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja/konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodinjohtaja että lapsen kanssa toimiva monialainen asiantuntijaverkosto. Tuen toteutuksesta vastaavat lapsen ryhmän kasvattajat ja tuki toteutetaan lapsiryhmässä.

Tavoitteet pedagogiselle toiminnalle kirjataan tukitoimina lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen kasvatus, opetus ja hoito toteutetaan lapsiryhmässä erilaisia pedagogisia menetelmiä käyttäen. Ryhmän kasvattajat arvioivat säännöllisesti tukitoimia. Lapsen vasukeskustelussa arvioidaan monialaisesti tukitoimien vaikuttavuutta ja tarvittaessa lapsen tehostettu tuki voidaan lopettaa.

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii uuden pedagogisen arvion yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Uuteen pedagogiseen arvioon kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys. Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa alkuperäisen uuden pedagogisen arvion varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen tehostetun tuen lopettamisesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta arvioista lukolliseen paikkaan. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa merkinnän tehostetun tuen lopettamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Mikäli tehostettu tuki ei riitä, voidaan aloittaa erityinen tuki. Erityisen tuen alkaminen ja tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen selvitykseen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagogiseen selvitykseen kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys.

Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa alkuperäisen pedagogisen selvityksen

varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen erityisen tuesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta selvityksen lukolliseen paikkaan.

Erityinen tuki

Erityinen tuki on vahvin tuen muoto. Erityisen tuen päätös tulee kyseeseen silloin kun lapsella on vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyelmästä tai muusta merkittävästä toimintakykyä alentavasta vahva oppimisen ja kehityksen tuen tarve ja on selvää, ettei tehostettu tuki ole lapselle riittävää. Yleensä erityisen tuen tarve on jatkuvaa, yksilöllisempää ja kokoaikaista tuen tarvetta, ja kyseeseen saattavat tulla useat erilaiset tukimuodot ja -palvelut. Erityisen tuen antaminen ei edellytä tehostetun tuen antamista aikaisemmin. Lapsen erityisen tuen alkaminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Lapsella on erityisessä tuessa monella osa-alueella suuria kehityksellisiä haasteita. Lapsen kuntouttava arki saattaa sisältää myös hoidollisia toimenpiteitä. Pedagogiset tukitoimet rakennetaan lapsen yksilöllisen tarpeen näkökulmasta yhteistyössä huoltajien kanssa monialaisesti. Pedagogiset tukitoimet ja kuntoutus näkyvät lapsen päivittäisessä toiminnassa vertaisryhmässä, ei irrallisena toimintana. Tarvittaessa tukea toteutetaan myös eriyttäen. Erityinen tuki edellyttää erityistä huomiota lapsen tasavertaisen osallisuuden saavuttamiseksi, mikä on kaikkien ryhmän kasvattajien vastuulla.

Tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja kuntoutukselle kirjataan tukitoimina lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi kirjataan lapsen erityisen tuen tarve ja käytössä olevat tukitoimet. Lisäksi siihen voidaan tarvittaessa liittää asiat lapsen lääkehoitosuunnitelmasta (laadittu terveydenhuollossa) ja/tai lapsen yksilöllisen hoidon suunnitelma. Ryhmän kasvattajat arvioivat säännöllisesti tukitoimia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma keskustelussa arvioidaan monialaisesti tukitoimien vaikuttavuutta ja tarvittaessa erityinen tuki voidaan päättää ja aloittaa tehostettu tuki. Muutokset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Erityisen tuen toteutuksesta vastaa ryhmän kasvattajat.

Jos lapsi ei tarvitse enää erityistä tukea, varhaiskasvatuksen opettaja laatii uuden pedagogisen selvityksen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan. Uuteen pedagogiseen selvitykseen kirjataan myös huoltajan ja lapsen näkemys.

Varhaiskasvatuksen opettaja allekirjoittaa ja pyytää huoltajien allekirjoitukset. Päiväkodin johtaja allekirjoittaa ja toimittaa uuden alkuperäisen pedagogisen selvityksen varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee hallintopäätöksen erityisen tuen lopettamisesta. Päiväkodin johtaja arkistoi kopion pedagogisesta selvityksestä lukolliseen paikkaan. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa merkinnän erityisen tuen lopettamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen opettaja järjestää tiedonsiirron esiopetukseen siirtyvän, erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen asioissa keväällä. Tähän osallistuvat huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Tuen muodot ja tuen tarpeen arviointi

Lapsen saama tuki rakentuu aina hyvin toimivalle pedagogiikalle. On erityisen tärkeää, että ryhmän kaikilla kasvattajilla on yhtenäiset ja johdonmukaiset toimintatavat ja he tiedostavat aidon kohtaamisen merkityksen. Kun pedagogiikka on riittävän vahvaa, ryhmä kestää erilaiset muutokset. Tämä takaa paremmin lapsen tuen toteutumisen poikkeavissa tilanteissa. Toiminnan ja oppimisympäristön selkeys sekä ennakoitava päivärytmi ovat pohja oppimiselle. Lapsen yksilöllisistä tuen tarpeista nousevia erityispedagogisia menetelmiä suunnittelee ja toteuttaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän kasvattajien kanssa. Erityispedagoginen osaaminen korostuu tehostetun ja erityisen tuen aikana.

Käytössä voi olla pienennettyjä ryhmiä tai ryhmiä, joissa henkilöstöä on mitoitettu enemmän. Ryhmässä voi toimia myös avustaja. Avustajat sijoittuvat tukea tarvitsevien lasten ryhmiiin tuen tarpeen arvioinnin ja esitysten pohjalta.

Kun lapsi tarvitsee hoidollisia toimenpiteitä, tehdään yhteistyötä lapsen huoltajien ja häntä hoitavien asiantuntijoiden kanssa. Ryhmässä pitää olla riittävä tieto lapsen hoidosta

ennekuin hän aloittaa varhaiskasvatuksessa. Lapsen hoito suunnitellaan aina yksilöllisesti. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa ryhmän kasvattajat.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista on arvioitava tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa tai aina tuen tarpeen muuttuessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu yleensä lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteutumisen arviointiin. Lapsen tuen tarpeen arviointiin voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja tarvittavat tahot. Jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on näiden osallistuttava arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä. Lapsen mielipiteen ja toivomusten huomioon ottamisesta ja yhteistyöstä lapsen huoltajien kanssa arvioinnin yhteydessä säädetään varhaiskasvatuslaissa. Lapsen oma mielipide pyritään saamaan huomioon monipuolisilla havainnoilla ja lapsen kanssa keskustellen ikätason mukaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehostetun ja erityisen tuen alkamisen ja päättymisen. Lisäksi hän kirjaa yksityiskohtaisesti lapsen yleisen, tehostetun tai erityisen tuen tarpeet ja käytössä olevat pedagogiset ja muut tukitoimet. Pedagogisten tukitoimien suunnittelussa hän voi konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös eri toimijoiden työnjako ja vastuut. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja huolehtivat, että tuen alkaminen ja päättymisen, käytössä olevat tukitoimet sekä vastuut on kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja tuen tarpeen muuttuessa.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut tuen tarpeen aikana, käydään huoltajien kanssa vähintään kaksi kertaa vuodessa ja tarvittaessa useamminkin.

Hallintopäätös tuesta ja tukipalveluista

Hallintopäätös tehdään tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista yleisen tuen osalta. Hallintopäätöksessä on mainittava tuen muodot, varhaiskasvatuksen järjestämispaikka ja tukipalvelut. Aloitteen tehostetun tai erityisen tuen antamisesta voi tehdä lapsen huoltaja(t), varhaiskasvatuksen henkilöstö tai muu asiantuntija. Tämän jälkeen arvioidaan tuen tarve ennen päätöksen tekemistä. *Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, myös ostopalveluna ja palvelusetelillä toteutetussa varhaiskasvatuksessa.* Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus (yksityisen hoidon tuki), hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Yksityisen hoidon tuen osalta kunnalle ei muodostu varhaiskasvatuslain 6 §:n mukaista järjestämisvastuuta suhteessa lapseen.

Jos lapsi saa yleisen tuen tasolla tukipalveluja, niistä on annettava hallintopäätös silloin, kun asiasta ei päätetä tehostetun tai erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Kunta päättää kuntalain mukaisessa hallintosäännössä määritellyn kunnan toimielimen tai viranhaltijan, joka hallintopäätöksen tekee. Valkeakoskella päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö.

Hallintopäätöksessä ei päätetä sosiaali- ja terveystukipalveluista (esim. lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaista palveluista ja tukitoimista), vaan ne järjestetään ja päätetään sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan lainsäädännön nojalla. Hallintopäätös on voimassa toistaiseksi, ja se tulee muuttaa tai kumota mikäli lapsen tuen tarve muuttuu. Hallintopäätös on pantava täytäntöön heti. Huoltajat voivat saattaa hallintopäätöksen muutoksenhaun alaiseksi (62 §).

6.1.2 Yhteistyö huoltajan kanssa lapsen tuen aikana

Jos on tiedossa, että lapsella on tuen tarve ennen kuin hän aloittaa varhaiskasvatuksessa, konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat voivat tehdä kotikäynnin tarvittavien tukitoimien kartoittamiseksi. Samalla luodaan hyvä pohja yhteistyölle huoltajien kanssa. Huoltajilla on mahdollisuus kysyä heitä mahdollisesti askarruttavista asioista varhaiskasvatuksen aloituksessa.

Lapsen tuen tarpeen toteaminen edellyttää monipuolista havainnointia. Kun huoli lapsesta herää, siitä keskustellaan aina ensin huoltajien kanssa. Kun lapsella todetaan tuen tarve, yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään entistä tiiviimmin. Tämä tarkoittaa päivittäisiä keskusteluja ja tarvittaessa myös ylimääräisiä vasukeskusteluja, joihin myös lapsen kanssa toimivat asiantuntijat voivat osallistuvat. Lapsella on oikeus tukeen myös huoltajien ja kasvattajien erilaisista näkemyksistä huolimatta.

Pidennetystä oppivelvollisuudesta on kirjattu esiopetusta koskevassa luvussa 6.2.3.

Monialaisesta yhteistyöstä tuen aikana Valkeakoskella löytyy luvusta. 4.8.4 Monialainen yhteistyö.

6.1.3 Esiopetukseen siirtyminen

Tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä esiopetukseen (keväällä ennen esiopetusta), ryhmän vo ja esiopetuksen kveo pohtivat yhdessä lapsen mahdollista tuen tarvetta esiopetuksessa. Jos katsotaan lapsen tarvitsevan tehostettua tukea esiopetuksessa, se kirjataan vasuun ja keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Mikäli lapsi on ollut varhaiskasvatuksessa erityisellä tuella ja siitä on olemassa psykologin tai lääkärin lausunto, erityisen tuen päätös voidaan tehdä heti esiopetusvuoden alkaessa. Tämä ja huoltajien kuuleminen kirjataan vasuun keväällä ja tärkeää on kirjata myös kuulemispäivämäärä. Vasuun kirjataan myös monialainen yhteistyö.

6.2 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa

6.2.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Mikäli lapsen tuen tarve on tiedossa ennen esiopetuksen alkamista, lapsen esiopetuksen aloitus suunnitellaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Tavoitteena on, että lapsen tukitoimet ovat käytössä jo esiopetuksen ensimmäisenä päivänä. Jos lapsen tuen tarve ilmenee esiopetuksen alettua, tuki järjestetään erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa esiopetusryhmässä. Valkeakoskella lapsi sijoittuu pääsääntöisesti lähiesiopetusryhmään inklusioperiaatteen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksesta siirretään lapsen kasvun ja oppimisen tuen kannalta oleellinen tieto esiopetukseen yhteistyössä huoltajien kanssa. Tiedonsiirtoon osallistuvat tarvittaessa myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Vastuu tiedonsiirtämisestä on lähettävän ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Jos lapsella on ollut tehostettu tuki varhaiskasvatuksessa, erityisopettaja merkitsee lapsen tukitoimet Wilmaan jo kesällä ennen esiopetuksen alkua. Lapsen tukitoimet ja tuen vahvuus on kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu), joka siirtyy myös esiopetusryhmään.

Ennaltaehkäisevää työtä toteutetaan esiopetusryhmissä kiinnittämällä huomiota esiopetuksen alettua lasten ryhmäytymiseen. Ryhmäytymiselle annetaan aikaa, jotta kukaan lapsista ei tuntisi jäävänsä ryhmän ulkopuolelle. Lisäksi kaikissa ryhmissä on käytössä Tunne- ja turvataitoja lapselle -materiaali. Tarvittaessa voidaan käyttää muita materiaaleja. Esiopetusyksiköissä tehdään monialaista yhteistyötä koulun oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa. Käytössä on perusopetuksen malli konsultointiin ja asiantuntijaryhmien muodostamiseen.

Yhteistyössä huoltajien kanssa keskeistä on läpinäkyvyys. Huoltajien kanssa keskustellaan tuen eri vaiheissa ja heidän havaintojaan kuullaan. Huoli lapsesta otetaan ensin puheeksi huoltajien kanssa. Yhtä oleellista on, että lapsen tuen tarpeeseen vastataan heti tuen tarpeen ilmetessä. Välittömiä tukitoimia ovat yhteisölliset ja oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut ja tärkeimpänä pedagogiset ratkaisut.

Jos lapsi tulee kotoa tai seurakunnan kerhosta tai toiselta paikkakunnalta, esiopetuksen konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhteydessä huoltajiin, jos lapsen tuen

tarve on tiedossa. Huoltajien luvalla hän voi olla yhteydessä myös lapsen mahdolliseen moniammatilliseen verkostoon.

Jos lapsella on ollut varhaiskasvatuksessa erityinen tuki, varhaiskasvatuspäällikkö voi tehdä erityisen tuen päätöksen heti esiopetuksen alettua. Erityisen tuen päätös edellyttää konsultoivan varhaiskasvatuksen ja yksikön varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyötä, huoltajien kuulemista ja lapsen monialaisen verkoston näkemystä lapsen vahvasta tuen tarpeesta.

Esiopetuksessa keväällä lapsen kasvun ja oppimisen tuen kannalta oleellinen tieto siirretään perusopetukseen. Tiedonsiirrosta vastuu on esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajalla. Tuen tarpeesta keskustellaan huoltajien, tulevan opettajan, laaja-alaisen erityisopettajan ja perusopetuksen kasvun ja oppimisen tuen koordinaattorin kanssa. Laaja-alaiset erityisopettajat tutustuvat tammi-helmikuun aikana tuleviin koululaisiin yhdessä esiopetuksen kveon kanssa. Tietoa siirretään myös huoltajien luvalla yksilöllisessä oppilashuollon asiantuntijaryhmässä, johon myös huoltajat osallistuvat. Wilman asiakirjat siirtyvät kouluun lapsen mukana.

Valkeakoskella laaditaan kaikille esiopetuksessa oleville lapsille esiopetuksen oppimissuunnitelma (leops). Oppimissuunnitelman laatimisessa hyödynnetään ensisijaisesti jatkuvaa havainnointia ja dokumentointia sekä huoltajien havaintoja. Lisäksi hyödynnetään myös lapsesta saatua aiempaa tietoa: varhaiskasvatuksen vasua, neuvolan ja mahdollisten terapeuttien ja muiden yhteistyökumppaneiden palautteita. Tuen tarpeen kartoittamissa hyödynnetään Eskarin arki -materiaalia. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen havainnointiin ja arviointiin. Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan toimintatapoja, oppimisympäristöä ja pedagogisia ratkaisuja ja niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuen tarpeen tarkempaan kartoittamiseen käytetään Pikkumetsän esiopetusmateriaalin kartoituksia (kieli ja matematiikka), Lukimat-matematiikka ja Innonorsun tsekkilistaa ja Lapsen tarkkaavaisuuden arviointia (Kummi 2 -materiaali). Tuen tarkempi kartoitus tehdään ensimmäisen kerran syyskuussa. Tarvittaessa kartoitukset uusitaan tammikuussa ja huhtikuussa.

Pedagogista tukea suunnitellaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tukitoimien toteuttamista ja vaikuttavuutta arvioidaan esiopetuksen arjessa yhdessä ryhmän kaikkien kasvattajien toimesta, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tarvittaessa tukitoimia muutetaan. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen tukitoimet ja niiden arvioinnin Wilmaan. Arviointi tehdään myös pedagogisiin asiakirjoihin. Pedagogisiin asiakirjoihin ei kuitenkaan kirjata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Valkeakoskella erityisen tuen päätöksen esiopetukseen tekee varhaiskasvatuspäällikkö ja perusopetukseen opetuspäällikkö. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee opetuspäällikkö. Esiopetuksen tehostetun tuen aloittamisesta merkinnän kirjaa varhaiskasvatuspäällikkö.

Oppilashuollon psykologia, kuraattoria ja lastenneuvolan terveydenhoitajaa konsultoidaan pedagogisia asiakirjoja laadittaessa, tapauskohtaisesti. Huoltajien luvalla järjestetään yksilöllisiä oppilashuollollisia asiantuntija-ryhmiä, joissa asiantuntijat osallistuvat tuen arviointiin ja suunnitteluun. Tuen toteutuksesta vastaa lapsen ryhmän henkilöstö ja os aikaisesta erityisopetuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Oppilashuollon asiantuntijat ja terapeutit toteuttavat tarvittaessa lapsen tukea joko ryhmässä, esiopetusyksikön tiloissa eriytetysti tai vastaanottotiloissaan. Mielenterveyspalvelujen Lasten tiimin ja sosiaalityön asiantuntijat sekä mahdolliset terapeutit osallistuvat tarvittaessa lapsen mahdollisiin asiantuntijaryhmiin.

Lapselle, joka käyttää esiopetusajan lisäksi varhaiskasvatusaikaa, merkitään Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (leops) tieto siitä, että suunnitelma on samalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapselle, joka on tehostella tuella tai erityisellä tuella, tehdään myös merkintä leopsiin siitä, että tehostetun tuen oppimissuunnitelma tai hojks ovat samalla myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Samalla leops:n valitaan valikosta voimassa oleva lapsen tuen vahvuus.

6.2.2 Tuen portaat esiopetuksessa

Yleinen tuki

- Annetaan kaikille lapsille tarpeen mukaan heti, kun tuen tarve huomataan.
- Huoltajien kanssa keskustellaan ja heitä kuullaan.
- Lasta kuullaan keskustellen ja havainnoiden.
- Esiopetuksen laadukas pedagogiikka ja perusta.
- Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa asiat Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (leops) sekä annetut tukitoimet Wilmaan.
- Kaikki lapsen kanssa toimivat aikuiset antavat.
- Aikuisten työtavat, pedagogiset menetelmät, ryhmien joustava muuntelu, yhteistyö.

Pedagoginen arvio

- Lapselle, jolle yleinen tuki ei riitä.
- Lapsesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee huoltajien kanssa.
- Varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen arvion Wilmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa konsultoiden konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
- Laadinnassa hyödynnetään vasua.
- Kirjataan ne tukitoimet, joita on annettu ja mikä vaikutus niillä on ollut sekä mitä tukitoimia on ajateltu tehostaa.
- Esiopettaja konsultoi sitä oppilashuollon ammattilaista, jolla on asiantuntemus lapsen tuen esimerkiksi Wilma-viestien välityksellä. Yhteydenpito kirjataan pedagogiseen arvioon.
- Esiopettaja ilmoittaa päiväkodin johtajalle, heti kun arvio on valmis, jonka jälkeen pedagoginen arvio julkaistaan huoltajille.
- Päiväkodin johtaja varmistaa, että jo yleisen tuen aikana on kirjattu tukitoimia ja ilmoittaa puhelimitse varhaiskasvatuspäällikölle, että tukitoimia annetaan jatkossa tehostetusti.
- Laaditaan pääsääntöisesti marraskuun alkuun mennessä.

Tehostettu tuki

- Tehostettu tuki on merkitty aloitetuksi, kun varhaiskasvatuspäällikkö ilmoittaa asiasta vastaavalle varhaiskasvatuksen opettajalle ja päiväkodin johtajalle.
- Lapsesta vastaava esiopettaja laatii tehostetun tuen oppimissuunnitelman Wilmaan kuukauden sisällä merkinnästä konsultoiden konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
- Perustuu pedagogiseen arvioon.
- Kirjataan konkreettisesti lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteet, opetusjärjestelyt, lapsen tarvitsema tuki ja pedagoginen ohjaus sekä vastuut ja työnjako.
- Oppimissuunnitelma julkaistaan huoltajille sen valmistuttua.
- Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi suunnitelmaa lapsen tilanteen muuttuessa ja viimeistään keväällä.

Pedagoginen selvitys

- Lapselle, jolle tehostettu tuki ei riitä.
 - Lapsesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee huoltajien kanssa.
 - Varhaiskasvatuksenopettaja laatii pedagogisen selvityksen Wilmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa konsultoiden konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
 - Laadinnassa hyödynnetään vasua ja mahdollisesti aiemmin laadittuja pedagogisia asiakirjoja.
 - Selvitykseen kirjataan lapsen mahdolliset lääketieteelliset ja psykologiset tutkimukset sekä huoltajien ja oppilashuollon kanssa tehty yhteistyö.
 - Selvityksen valmistuttua konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa opetuksen järjestäjän merkinnät, jonka jälkeen selvitys julkaistaan huoltajille.
 - Varhaiskasvatuksen opettaja tulostaa selvityksen, allekirjoittaa, pyytää huoltajien allekirjoitukset ja toimittaa selvityksen päiväkodin johtajalle. Tarvittaessa asiakirjaan liitetään lääkärin tai psykologin lausunto.
 - Päiväkodin johtaja toimittaa selvityksen mahdollisine liitteineen varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee erityisen tuen päätöksen.
-

- Keväällä kouluun siirtymisen vaiheessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii uuden pedagogisen selvityksen, jotta lapsen erityinen tuki jatkuu myös koulussa. Tähän opetuksen järjestäjän merkinnät tekee kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori. Päätöksen erityisestä tuesta tekee opetuspäällikkö, jolloin hojks:n laatii koulussa luokanopettaja.

Erityinen tuki

- Varhaiskasvatuksen opettaja laatii wilmaan hojks:n kuukauden sisällä erityisen tuen päätöksestä.
- Hojks julkaistaan huoltajille Wilmassa.
- Hojks tulostetaan, allekirjoitetaan ja arkistoidaan päiväkodin johtajan salassa pidettävään kansioon.
- Hojks päivitetään esiopetuksessa, kun siihen tulee muutoksia ja viimeistään keväällä.

Yleinen tuki

Yleinen tuki annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (leops) ja lisäksi käytettävät tukitoimet kirjataan Wilmaan. Lapsen huoltajien kanssa keskustellaan ja heidän näkemystään kuullaan. Lasta kuullaan hänen kanssaan keskustellen ja häntä havainnoiden.

Yleinen tuki toteutetaan erilaisina pedagogisina ratkaisuin, henkilöstön toimintatapoina ja ryhmiä joustavasti muuntelemalla. Tuen toteutuksesta vastaa lapsen esiopetusryhmän henkilöstö.

Tehostettu tuki

Lapsi, jolla on ollut tehostettu tuki varhaiskasvatuksessa, aloittaa esiopetuksen yleisellä tuella, varhaiskasvatuksessa käytössä olleilla tukitoimilla jatkaen. Varhaiskasvatuksen opettaja seuraa kuitenkin tiivistä tukitoimien vaikuttavuutta.

Lapselle, jolle yleinen tuki ei riitä, vaan hän tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, laaditaan **pedagoginen arvio**. Laadinnassa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (vasu). Lapsen huoltajien kanssa keskustellaan ja heidän näkemystään kuullaan. Lasta kuullaan hänen kanssaan keskustellen ja häntä havainnoiden.

Arvio laaditaan Wilmaan ja sen laatimisesta vastaa lapsen varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee huoltajien kanssa ja konsultoi sitä oppilashuollon asiantuntijaa, jolla on

asiantuntemus lapsen tuen tarpeesta. Nämä keskustelut kirjataan pedagogiseen arvioon. Asiakirja julkaistaan huoltajille Wilmassa, kun se on valmis. Päiväkodin johtaja ilmoittaa varhaiskasvatuspäällikölle valmiista asiakirjasta ja hän merkitsee tehostetun tuen alkaneeksi.

Kuukauden sisällä pedagogisen arvion laatimisen aloittamisesta varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle Wilmaan **tehostetun tuen oppimissuunnitelman**. Suunnitelmaa laatiessaan hän voi konsultoida konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Tehostetun tuen oppimissuunnitelma perustuu pedagogiseen arvioon. Suunnitelmaan kirjataan konkreettisesti lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteet, opetusjärjestelyt sekä lapsen tarvitsema tuki ja pedagoginen ohjaus. Siihen kirjataan myös vastuut ja työnjako.

Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi tehostetun oppimissuunnitelman toetutumista aina lapsen tilanteen muuttuessa. Hän tekee arvioinnissa yhteistyötä huoltajien ja kveon kanssa. Tehostetun tuen tarpeen päättyessä varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen arvion.

Pedagogiset arviot laaditaan heti tuen tarpeen ilmetessä ja pääsääntöisesti lokakuun loppuun mennessä. Jos lapsi ei ole ollut aikaisemmin varhaiskasvatuksen piirissä, tuen tarvetta voidaan seurata hiukan kauemmin ja tällöin pedagoginen arvio voidaan laatia tammikuun loppuun mennessä.

Erityinen tuki

Lapselle, jolla on ollut varhaiskasvatuksessa erityinen tuki, arvioidaan esiopetusta edeltävänä toimintakautena tuen vahvuutta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajien, huoltajien ja konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Erityinen tuki voidaan aloittaa esiopetuksessa, mikäli lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esim. vamman, vakavan sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi. Tällöin erityisen tuen päätös perustuu psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon. Päätöksen tueksi varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat **pedagogisen selvityksen** yhteistyössä huoltajien kanssa.

Erityisen tuen päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Esiopetuksen alettua varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle Wilmaan **henkilökohtainen opetuksen**

järjestämistä koskevan suunnitelman (Hojks) kuukauden sisällä erityisen tuen päätöksestä. Suunnitelmaa laatiessaan hän voi konsultoida konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Suunnitelma julkaistaan valmistuessaan myös huoltajille.

Esiopetuksen aikana erityisen tuen tarpeen ilmetessä varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle Wilmaan pedagogisen selvityksen konsultoiden konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Selvitykseen kirjataan lapsen mahdolliset lääketieteelliset ja psykologiset tutkimukset. Lisäksi selvitykseen kirjataan huoltajien ja oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa tehty yhteistyö. Pedagogisessa selvityksessä hyödynnetään mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota tai oppimissuunnitelmaa. Lapsen huoltajien kanssa keskustellaan ja heidän näkemystään kuullaan. Lasta kuullaan hänen kanssaan keskustellen ja häntä havainnoiden.

Pedagogisen selvityksen valmistuttua konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa opetuksen järjestäjän merkinnät, jonka jälkeen pedagoginen selvitys julkaistaan huoltajille. Varhaiskasvatuksen opettaja tulostaa pedagogisen selvityksen, jonka jälkeen huoltajat tutustuvat siihen sekä allekirjoittavat sen. Varhaiskasvatuksen opettaja ja päiväkodin johtaja lisäävät allekirjoitukset, jonka jälkeen selvityksestä otetaan kopio ja arkistoidaan päiväkodin johtajan lukollisiin arkistoihin. Tämän jälkeen johtaja toimittaa selvityksen varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee erityisen tuen päätöksen. Pedagoginen selvitys laaditaan pääsääntöisesti tammikuun loppuun mennessä.

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle Wilmaan **henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (Hojks)** kuukauden sisällä erityisen tuen päätöksestä. Suunnitelmaa laatiessaan hän konsultoi konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Suunnitelma julkaistaan valmistuessaan myös huoltajille. Varhaiskasvatuksen opettaja arvio hojks:n vaikuttavuutta ainakin vuoden vaihteessa ja huhtikuussa ennen perusopetukseen siirtymistä.

Jos lapsella on erityisen tuen tarve esiopetuksessa, hänestä laaditaan keväällä pedagoginen selvitys perusopetuksen aloitusta varten. Tällöin arvion tarvittavista tukitoimista kirjaa perusopetuksen kasvun ja oppimisen koordinaattori. Päätöksen erityisestä tuesta tekee opetuspäällikkö. Erityisen tuen päätöksessä päätetään Hojks:n

laadinnasta kuukauden sisällä päätösestä. Kouluun siirryttäessä Hojks:n laatii opettaja, vaikka päätös on tehty esiopetuksen aikana loppukeväästä.

6.2.3 Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsi ohjautuu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin asiantuntijalausunnon suositusten perusteella. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle kestää yhden tai kaksi vuotta. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tällöin tehdään myös päätös erityisestä tuesta. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee opetuspäällikkö. Päätöksen erityisestä tuesta esiopetukseen tekee varhaiskasvatuspäällikkö ja perusopetukseen opetuspäällikkö.

Ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin edellyttää monialaista yhteistyötä ja lapsen huoltajille tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään vapaaehtoiseen esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen tekoon tarvitaan asiantuntijasuositus ja vasuun kirjattu huoltajan kuuleminen ja ajatus pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisajankohdasta.

Opetuksen järjestämisen kolme tapaa

Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden varsinaisessa esiopetuksessa, jolloin oppivelvollisuus alkaa, jonka jälkeen hän aloittaa perusopetuksen. Lapsen siirtyessä vapaaehtoisesta esiopetuksesta varsinaiseen esiopetukseen, jolloin oppivelvollisuus alkaa, varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen selvityksen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettaja kanssa. He voivat konsultoida konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Esiopetuksen alkaessa varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (Hojks).

Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetusta yhden vuoden, jonka jälkeen hän aloittaa perusopetuksen. Esiopetuksessa varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapselle pedagogisen

selvityksen keväällä, jos lapsi käy varsinaista esiopetusta vielä toisen vuoden tai siirtyy perusopetukseen ensimmäiselle luokalle.

Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta myöhemmin eli sinä vuonna, kun täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta tehdään erillinen hallintopäätös.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten siirtyminen kouluun edellyttää yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Perusopetuksen kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori osallistuu lapsen koulupolun suunnitteluun.

6.2.4 Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kasvun ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin yhteisopettajuutena, samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena eriytetysti. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen vaikutusta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja lapsen varhaiskasvatuksenopettajan kanssa. Lapsi osallistuu suunnitteluun ja arviointiin oman kehitystason mukaisesti. Suunnitelma, toteutus ja arviointi kirjataan Wilman tukitoimiin sekä lapsen oppimissuunnitelmaan tai hojks:n. Osa-aikaisesta erityisopetuksesta ja sen toteuttamistavasta tiedotetaan lapsen huoltajia. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen. Tavoitteena on, että lapsen esiopetuksen henkilöstö toteuttaa sisältöjä esiopetuksen arjessa.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai ryhmälle. Varhaiskasvatuksen opettaja tehtävä on suunnitella, opettaa, antaa tukea ja arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja hyvinvointia. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa varhaiskasvatuksen opettajan ohjeiden mukaisesti. Työtä suunnitellaan ja arvioidaan ryhmässä yhdessä. Avustajapalvelujen tarve arvioidaan yhteistyössä vuosittain. Lapsen siirtyessä perusopetukseen tilanne arvioidaan uudestaan.

Erityisten tulkitsemispalvelujen ja apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Kaikki lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi apuvälineiden käyttöön sekä tarvittaessa ohjaavat lasta ja huoltajia näiden käytössä yhteistyössä muiden ammattihenkilöiden kanssa. Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttävien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Mikäli tukipalvelujen ja apuvälineiden käyttö vaatii erityisosaamista, voidaan tapauskohtaisesti hyödyntää oppimis- ja ohjauskeskusten palveluja, koulutusta ja konsultaatiota.

Palvelujen ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä. Palvelujen ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmaan tai Hojks:n. Päätöksen välttämättömien tulkitsemispalvelujen ja apuvälineiden hankkimisesta tekee päiväkodin johtaja.

7 Valkeakosken varhaiskasvatus- ja esiopetustoiminnan arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen arviointi on lakisääteistä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 24 §). Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa soveltamiskelpoista tietoa kehittämisen ja päätöksenteon tueksi. Arviointia toteutetaan varhaiskasvatusyksiköissä, järjestäjien tasolla, kansallisesti ja kansainvälisesti. Varhaiskasvatuksen arviointi on varhaiskasvatustoimintaa koskevan tiedon systemaattista keruuta, analysointia ja tulkintaa. Arviointi liittyy laatuun, jossa on kyse rakennelaadusta (rakennetekijät) sekä prosessilaadusta (prosessitekijät). Prosessilaatu on toimintaa, jota lapsi kohtaa ollessaan varhaiskasvatuksessa. Rakennelaadussa on puolestaan kyse laista, asetuksesta sekä varhaiskasvatusta koskevista suunnitelmista. Arvioinnissa kyse on laadun parantamisesta.

Arvioinnin tarkoitus on

- lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edellytysten edistäminen
- lain tarkoituksen toteuttamisen turvaaminen
- tiedon tuottaminen varhaiskasvatuksen kehittämiseksi paikallisesti ja poliittisen päätöksenteon pohjaksi.

Varhaiskasvatuksen seuranta, arviointia ja kehittämistä tehdään eri tasoilla ja eri näkökulmista. Kansallisella tasolla Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) tehtävänä on tuottaa arviointisuunnitelman mukaiset varhaiskasvatuksen ulkoiset arvioinnit sekä tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä laadunhallintaa koskevissa asioissa. Karvi kehittää varhaiskasvatuksen arviointia yhdessä järjestäjien kanssa ja laatii varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien arvioinnin tueksi itsearviointijärjestelmän, joka pitää sisällään varhaiskasvatuksen arvioinnin perusteet, laadun indikaattorit sekä digitaalisen arviointijärjestelmän. Järjestäjätasolla Valkeakosken varhaiskasvatus osallistuu kansallisiin arviointeihin.

Kunnan (järjestäjätason) tulee seurata ja arvioida säännöllisesti järjestämäänsä varhaiskasvatusta, varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Tämä on osa laadunhallintaa. Tavoitteet arvioinnille nousevat ohjausjärjestelmästä, asiantuntija- ja tutkimustiedosta sekä näiden pohjalta johdetuista

varhaiskasvatuksen laadun indikaattoreista ja järjestäjän omista tarpeista. Arvioinnilla tulee olla selkeä tarkoitus. Tarkoitus määrittää mihin arviointi kohdistuu, mitä/ketä arvioidaan, millaisia menetelmiä käytetään, miten arviointi käytännössä toteutetaan ja miten arviointitietoa jatkossa käytetään. Kunnassa päätetään niin järjestäjätason kuin yksikötasonkin arviointimenetelmistä ja julkaisutavoista. Kaikilla eri tahoilla tulee olla mahdollisuus osallistua arviointiprosessiin. Arvioinneista saatuja tietoja hyödynnetään palvelujen johtamisessa ja kehittämisessä. Lisäksi arviointia tehdään yksikötasolla, ryhmätasolla ja yksilötasolla (lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi). Keskeistä on arvioida toiminnan pedagogista taustaa ja toteutuvatko varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien mukainen varhaiskasvatus.

Valkeakoskella käytetään arvioinnin tukena Karvin kirjaa Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset (2018). Systemaattinen arviointi edellyttää kirjassa olevien indikaattoreiden purkamista tarkemmin määrittäväksi arviointiperusteiksi eli kriteereiksi. Kriteereiden tulee olla selkeitä ja käytäntöjä mahdollisimman konkreettisesti kuvailevia väittämiä tai kysymyksiä, joiden pohjalta kaupungin varhaiskasvatuksen toimintaa voidaan arvioida. Esihenkilöt huolehtivat, että arvioinnille ja sen suunnittelulle varataan riittävästi aikaa.

Toimintakulttuurin arviointi Valkeakoskella

Toimintakulttuuria kokevat pelisäännöt kirjataan tiimisopimukseen. Toimintakulttuuria arvioidaan pitkin vuotta osana varhaiskasvatuksen onnistumisen arviointia tiimikokouksissa, opettajakokouksissa, työyhteisöilloissa jne. päiväkodin johtajan johdolla. Kasvattajille ja huoltajille voidaan tehdä myös toimintakulttuuria koskevia mielipidekyselyjä ja käydä kehittävää keskustelua niistä nousevista asioista. Myös laatuympyrä (kuvio alla) on hyvä väline arviointiin.

Demingin laatu ympyrä

Valkeakoskilaisessa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa kiinnitetään huomiota myönteiseen vuorovaikutukseen. Käytössä on esimerkiksi myönteisen vuorovaikutuksen toimintamalli, jonka toivotaan leviävän yksiköihin.

Myönteisen vuorovaikutuksen toimintamalli antaa selkeät, auki kirjoitetut pelisäännöt yhteisesti sovitulle, toivottavalle käyttäytymiselle ja avaa varhaiskasvatusyksikön ajatuksen toimivasta ja laadukkaasta päiväkodista. Se antaa konkreettisen mallin, miten kohdata myönteisesti lapsi, huoltajat ja työkaverit erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Lisää vuorovaikutuksen toimintamallista Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijoiden tuottamassa [Vuorovaikutuspakki-sivustossa](#).

7.1 Henkilöstö arvioijana

Kaupungin omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja esiopetussuunnitelmaa ja sen toteutumista arvioidaan yksiköissä vuosittain erilaisten ajankohtaisten (valtakunnallisten tai kunnan omien) teemojen mukaan ja erilaisissa tilanteissa (laatu- ja kehittämisillat ym.). Arvioinnin teemat nousevat myös Karvin vuosittain tekemistä arvioinneista. Palautteen ja arvioinnin pohjalta kehitetään varhaiskasvatuksen sisältöjä, menetelmiä ja toimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään (työryhmä/auditointiryhmä) kevään aikana ja päivitetty versio otetaan käyttöön aina uuden toimintavuoden (1.8.) alussa.

Yksikkö- tai ryhmäkohtaisesti laaditaan vuosittain varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelmassa kuvataan, miten yksikön tai ryhmän varhaiskasvatusta käytännössä toteutetaan. Se sisältää myös kuvaukset toiminnan periaatteista, pedagogiikan painopisteistä sekä mahdolliset kehittämiskohteet.

Pedagogisen toiminnan konkretisointi tehdään tiimin tasolla. Samalla huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Toimintasuunnitelmaa tulee arvioida vuosittain. Arvioinnin tuloksena yksiköt laativat vuosittain omat toimintakertomuksensa, joita arvioidaan kasvattajien yhteisissä kokouksissa. Toimintakertomuksia arvioitaessa nostetaan esiin konkreettisia asioita siitä, miten toiminta on sujunut (arvioinnin kohteet). Keskeistä on pedagogisen toiminnan arviointi. Käytössä on yhteinen toimintakertomuspohja, jota yksiköt käyttävät. Toimintakertomukset toimitetaan vuosittain myös varhaiskasvatuspäällikölle.

Varhaiskasvatusta toteutetaan lapsiryhmissä valtakunnallisen ja kaupungin oman suunnitelman sekä henkilöstötiimien omien suunnitelmien pohjalta. Valkeakoskella päiväkotien varhaiskasvatustiimit suunnittelevat ja arvioivat yhteisesti asetettujen tavoitteidensa (kaupungin suunnitelma, oman tiimin suunnitelma) toteutumista tiimisopimusten avulla. Sopimukset (pedagoginen toiminta, yhteiset käytännöt, sopimukset henkilöstön toimintatavoista, yhteiset linjaukset jne.) kirjataan lomakkeille. Pääsääntöisesti arviointi tapahtuu vuoden vaihteessa ja tarvittavat muutokset tehdään sen jälkeen. Lisäksi arviointia tehdään esimiehen pitämässä tiimin yhteisessä kehityskeskustelussa keväisin. Käytössä on siis sekä tiimisopimuslomake että tiimin kehityskeskustelu.

Toimintaa ja tavoitteiden toteutumista (omaa, mutta tarvittaessa tiimin, yksikön, koko kaupungin) arvioidaan myös henkilökohtaisissa kehityskeskusteluissa, jotka pidetään esimiehen ja työntekijän välillä syksyisin. Samalla arvioidaan kunkin työntekijän ammatillista osaamista ja kehittymistarpeita. Kehityskeskusteluja varten on käytössä koko kaupungin yhteinen lomake.

Toimintayksiköt laativat vuosittain yksiköiden omat vuosikellot, jossa on esimerkiksi suunniteltuja teemoja eri ajanjaksoille, arviointikysymyksiä huoltajille jne. Teemojen sisältöjä ja teemoihin liittyvää toimintaa arvioidaan viikoittain tiimipalaverissa.

Johtamista arvioidaan joka toinen vuosi Kunta10-tutkimuskyselyn kautta.

7.2 Huoltaja arvioijana

Huoltajat voivat arvioida esimerkiksi palvelujen saatavuutta, palvelun antajan palvelukykyä ja palvelun antajan ammatillista laatua sekä kustannuksia. Valkeakoskella huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin. Myös yksiköissä huoltajat voivat osallistua yksikön toiminnan suunnitteluun ja arviointiin vuosittain. Yksiköt suunnittelevat ja toteuttavat itsenäisesti tavat, joilla luonteva yhteistyö onnistuu.

Valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjan mukaisesti tehdään vuorovaikutteista yhteistyötä, joka edellyttää myös arvioinnissa henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Arvioinnissa huomioidaan tieto- ja viestintäteknologia. Esimerkiksi kyselyihin vastaaminen on mahdollista tehdä sähköisenä.

Erilaisissa **vanhempainilaisuuksissa** (vanhempainillat jne.) huoltajat voivat osallistua kaupungin ja tiimien varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin jokaiselle yksikölle luontaisella tavalla sekä antaa palautetta ja kehittämis ehdotuksia. Huoltajat voivat arvioida myös **lapsen vasukeskusteluissa** varhaiskasvatuksen onnistumista ja kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen arviointiin huoltajat osallistuvat säännöllisin välein (joka kolmas vuosi) järjestettävän **asiakastytyväisyyskyselyn** kautta. Kyselyjen tulokset käsitellään yksiköissä yhdessä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Kaupungin varhaiskasvatuksen yhteisiä tuloksia julkaistaan myös varhaiskasvatuksen omilla www-sivuilla. Palautteiden pohjalta kehitetään ja suunnitellaan toimintaa kaupunki-, yksikkö- ja toimintamuoto kohtaisesti. Suunnitelluista toiminnan muutoksista informoidaan vanhempia. Kyselyt muokataan varhaiskasvatuksen sisältöjen, teemojen ja säädösten mukaisesti. Huoltajilla on myös mahdollisuus antaa palautetta ja osallistua arviointiin ns. **kuukauden kysymyksen** kautta. Joitakin kertoja vuodessa (3-4) kysytään, joko kaikilta huoltajilta tai vain otannalta, keskeisiä ja ajankohtaisia kysymyksiä kaupungin varhaiskasvatuksesta tai valtakunnallisesta varhaiskasvatuksesta. Vastaukset annetaan huoltajille tiedoksi yksiköiden kautta ja/tai www-sivuilla. Lisäksi yksiköt voivat tehdä omia kuukauden kysymyksiään huoltajille. Huoltajia kannustetaan osallistumaan varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun. Valkeakoskella etsitään jatkuvasti myös uusia tapoja, joilla asiakkaat voivat arvioida kaupungin varhaiskasvatuksen suunnitelmaa.

Lapselle laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa henkilökohtainen **varhaiskasvatussuunnitelma**. Lapsen suunnitelmaan kirjataan yhdessä sovitut tavoitteet ja toimenpiteet. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhteisten keskustelujen aikana vähintään kerran vuodessa. Mikäli mahdollista, lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa laadintaan ikätasonsa mukaisella tavalla.

7.3 Lapsi arvioijana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisen ja toteutumisen arviointia tehdään yksikkötasolla vuosittain. Tietoa lasten ajatuksista, kokemuksista ja toiveista voidaan saada monella eri tavalla. Keskeistä on, että lapsi on osallinen häntä koskevissa asioissa. Kasvattajien tulee varmistaa, että lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa toiminnan sisätöihin. Lasta kuultaessa voidaan käyttää esimerkiksi lasten haastatteluja ja lasten keskusteluja. Toisaalta voidaan laatia vanhemmille ja henkilökunnalle kyselyjä sekä haastatteluja. Lisäksi kyseeseen tulevat lasten havainnoinnit, jolloin tieto on riippuvainen havainnoitsijan huomiokyvystä. Tiedonhankintamenetelmän valintaan vaikuttaa aina lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsi kertoo mielellään itsestään ja silloin kuuntelijan pitää olla saatavilla ja aidosti kiinnostunut. Valkeakoskella lasta halutaan kuulla ja heille annetaan mahdollisuus suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Henkilöstön tehtävänä on etsiä lapsille sopivia tapoja suunnitella, toteuttaa ja arvioida – olla osallisena.

Lapsi nähdään Valkeakosken varhaiskasvatuksessa osallisena ja vaikuttajana omaan elämäänsä. Lasten, vanhempien ja henkilökunnan lähtökohdat ja toiveet varhaiskasvatuksen toiminnalle ovat erilaiset. Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja korostaa lasten taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan ja luottamusta omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja osalliseksi. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten taitoja osallistua ja vaikuttaa.

Valkeakosken varhaiskasvatuksessa lasta totutetaan pikkuhiljaa arvioimaan omaa oppimistaan ja toimintaansa. Kasvattaja huolehtii, että lapsella on mahdollisuus arvioida itseään monipuolisesti ja aina omaa kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Itsearviointi liitetään luontevalla tavalla lapsen jokapäiväiseen toimintaan. Itsearviointi voi olla

keskustelua kasvattajan kanssa arjen eri tilanteissa, omista töistä ja tekemisistä tai kokemusten kertomista. Kasvattajan tehtävänä on dokumentoida, yhdessä lapsen kanssa, lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvun kansiota voidaan käyttää yhtenä itsearvioinnin välineenä.

7.4 Arviointi esiopetuksessa

Arvioinnilla esiopetuksessa on kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena on lapsen työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja he haluaisivat opetella jatkossa.

Lapsille annetaan esiopetusvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistukseen merkitään opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä.

8 LIITTEET

Liite 1: Toimet lukuvuoden aikana

Elokuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Kasvattajat havainnoivat lapsia ja dokumentoivat havainnot (mahdolliset tuen tarpeet jne.). Ei liian nopeita johtopäätöksiä. Annetaan lapselle aikaa ja tilaisuuksia ryhmäytyä.
- Huomiota oppimisympäristön muokkaamiseen lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Varhaiskasvatuksessa erityisen tuen lapsena olleet otetaan suoraan esiopetuksen erityiseen tukeen ilman pedagogista selvitystä.
- Varhaiskasvatuksessa tehostetussa tuessa olevista lapsista laaditaan pedagogiset arviot.
- Kun tehostettu tuki on merkitty aloitetuksi, tulee oppimissuunnitelma laatia kuukauden sisällä.
- Wilmaan kirjatut tukitoimet käyttöön esiopetuksen alusta lähtien.
- Esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmat Wilmaan (elokuussa alkaneet uudet ryhmät).
- Päiväkodin johtaja tulostaa lapsen perustietolomakkeen oppilasluettelosta (Primus), käyttää sen huoltajalla korjattavana ja täydennettävänä sekä toimittaa sen kasvatus- ja opetustoimistoon (tai tekee Primukseen tarpeelliset muutokset).
- Päiväkodin johtaja tulostaa ja luovuttaa Wilma-avainkoodit huoltajille.
- Henkilökuntatietojen (esiopetuksen henkilökunta) päivittäminen Primukseen, esimiehet tekevät merkinnät (elokuussa alkaneet ryhmät).
- Sovitaan aika syyskuulle, jolloin käydään läpi tuen ja oppilashuollon prosessit. Mukana kveo, pkjohtajat ja esiopetuksen vo:t.

Syyskuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Kasvattajat havainnoivat lapsia ja dokumentoivat havainnot (mahdolliset tuen tarpeet jne.). Lasten vasujen laatiminen alkaa.
- Lapsen tukitoimet (kolmiportainen tuki = yleinen, tehostettu, erityinen) merkitään lapsen vasuun (vasukeskustelu huoltajien kanssa), kun tuen tarve ilmenee.
- Jos tuen tarve muuttuu yleisestä tehostettuun tai tehostetusta erityiseen, merkitään lapsen vasuun tuen tarpeen muutokset ja uudet tukitoimet. Vo ja kveo huolehtivat yhdessä, että tukitoimet ovat kirjattuina.
- Em. toimenpiteet tehdään tarpeen mukaan lapsen koko varhaiskasvatuksessa oloaikana.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Esiopetuksessa oleville lapsille tehdään syksyn aikana lapsen esiopetussuunnitelma (**Leops**) siinä vaiheessa, kun arviointi on mielekäästä toteuttaa. Tukena voidaan käyttää esim. taitokyselyä, kesy-materiaalia. Syksyn arviointi merkitään s-kirjaimella. Lapsen ominaisuuksia ei merkitä. Lomake korvaa aikaisemmat kouluvalmiustestit ja toimii arvioinnin, yhteistyön, lapsen opetuksen ja tuen suunnittelun (yleisen tuen oppimissuunnitelma) sekä tiedonsiirron välineenä.
- Erityisen tuen lasten (tiedossa olevien) hojks:t pitää olla tehtynä 20.9 mennessä.
- Esiopetuksen vo:t ryhtyvät merkitsemään tarvittavia tukitoimia Wilmaan.
- Käydään läpi tuen ja oppilashuollon prosessit. Mukana kveo, pkjohtajat ja esiopetuksen vo:t.
- Esiopetuksen vanhempainillat, joissa käydään läpi myös oppilashuolto (lain vaatimus).

Lokakuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Em. prosessi jatkuu koko lukuvuoden.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- **Pedaryhmät I (30 min/ryhmä, tukitoimet, suunnitelmat):** vakan esiopettaja, päiväkodin johtaja, konsultoiva vakan erityisopettaja (kveo), kasvun ja oppimisen tulen koordinaattori
- Pedagogiset arviot tehtynä lokakuun loppuun/marraskuun alkuun mennessä.

Marraskuu

Varhaiskasvatuksessa:

- **Kasvatus- ja opetustoimisto:** väestörekisteristä tiedot esiopetuksen seuraavana lukuvuonna aloittavista lapsista, lapset jaetaan alustavasti oppilasluetteloon yksiköittäin (Wilma/Primus), OHR-ryhmät, keskustelut vanhempien kanssa.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- **Oppilashuollon konsultaatioryhmät 5min/lapsi (pohjoinen ja etelä, 3 t + 3 t):** psykologi, kuraattori, terveydenhoitaja, vakan esiopettaja, päiväkodin johtaja (yhteys huoltajaan), kveo, kasvun ja oppimisen tulen koordinaattori
- **Kaikille yhteinen Yhteisöllisen oppilashuollon tilaisuus.** Kaikki pkj:t vähintään 1vo/eskari, kveo, kasvun ja oppimisen tulen koordinaattori + oppilashuollon väki

Joulukuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Tulevien esiopetuksessa aloittavien lasten tietojen tarkistus. Täydennetään oppilasluetteloon yhteistyössä päiväkotien sekä kasvatus- ja opetustoimiston kanssa (tulevat esiopetusryhmät G:llä).

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Asiantuntijaryhmät (yksilöllinen), 45 min/lapsi, pkjohtaja kutsuu + ns. jokeriajat. (Jokeriajat ovat ylimääräisiä asiantuntijaryhmän aikoja ja ne käytetään tarvittaessa.)
 - Huom! Pedagogiset arviot ja selvitykset lapsista on tässä vaiheessa tehty. Tehostettu tuki on merkitty aloitetuksi tai päätökset erityisestä tuesta on tehty. Varhaiskasvatuspäällikkö merkitsee tehostetun tuen aloitetuksi Primukseen ja tekee erityisen tuen päätökset Twebiin.
-

Tammikuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Vakajory ja kveot: keskustelut tuen tarpeessa olevien (tehostettu ja erityinen tuki) lasten esiopetussijoituksista yksikköihin ja ryhmiin, samalla ryhdytään laatimaan suunnitelmaa henkilöstöstä ja avustajista.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa:

toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Pääsääntöisesti tammikuun loppuun mennessä on vielä mahdollista tehdä pedagogisia arvioita ja selvityksiä (esim. lapsi ”uusi” tai tuki muuttunut tehostetusta erityiseen). Esiopetuksen osalta opetuksen järjestäjän kirjauksen tekee kveo ja päätökset varhaiskasvatuspäällikkö. Kun tuki jatkuu syksyllä perusopetuksessa, tekee opetuksen järjestäjän kirjauksen kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori ja uuden päätöksen opetuspäällikkö.
- **Nämä tehdään tammikuussa, kun lapsi aloittaa saman vuoden elokuussa koulun:**
 - a. Kasvatus- ja opetustoimisto merkitsee esiopetuksessa oleville lapsille **lähikouluehdotukset** oppilasluetteloon (Primus).
 - b. Päiväkodin johtaja tulostaa kouluun **ilmoittautumislomakkeet** oppilasluettelosta (Primus), toimittaa ne koteihin tarkistettaviksi ja täydennettäväiksi ja toimittaa palautetut lomakkeet kasvatus- ja opetustoimistoon.
 - Laaja-alaiset erityisopettajat käyvät esiopetusryhmissä yhdessä kveon kanssa

Helmikuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Esiopetukseen ilmoittautuminen -kirjeet.
- Esioppilaiden ryhmittely varhaiskasvatusyksiköihin (palveluohjaaja laittaa Pro Consonaan) -> päätökset (varhaiskasvatuspäällikkö)
- Huoltajille lähiesiopetuspaikkapäätökset eli ensisijaiset paikat (varhaiskasvatuspäällikön päätökset) vk:lla 5-10.
- Mikäli tarvetta, hakevat huoltajat sähköisesti toissijaista esiopetuspaikkaa (päiväkodin johtajan päätös). Em. tapauksissa mahdolliset kuljetukset huoltaja järjestää ja kustantaa itse.
- Kumpaankin em. päätökseen huoltaja voi hakea muutosta aluehallintoviranomaiselta.
- Tulevien esioppilaiden vanhemmat hakevat sähköisellä hakemuksella varhaiskasvatuspaikkaa (mikäli tarvetta)
- Lasten vasujen toteutumisen arviointi kevään aikana. Kveo on mukana, jos lapsella tehostetun tai erityisen tuen tarvetta.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa:

toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- **Pedaryhmät II (30 min/ryhmä, tukitoimet, suunnitelmat):** vakan esiopettaja, päiväkodin johtaja, konsultoiva vakan erityisopettaja (kveo), kasvun ja oppimisen tulen koordinaattori, rehtori ja ko. koulun laaja-alainen opettaja
- **Nämä tehdään helmikuussa, kun lapsi aloittaa saman vuoden elokuussa koulun:**
 - Päiväkodin johtaja kokoaa **pedagogisen nivelryhmän**: esiopettaja, erityisopettajat ja rehtori. Kokouksessa käydään läpi ainakin ne lapset, joilla on pedagoginen arvio tai oppimissuunnitelma, pedagoginen selvitys tai hojks, vähemmistöuskonto tai -katsomus sekä mahdollinen tarve suomi toisena kielenä -oppimäärään.
 - Kasvatus- ja opetustoimisto kopioi esiopetuksessa olevat lapset **suunnitteluoppilaiksi** kouluille siinä vaiheessa, kun lähikoulupäätökset on tehty. Huomaa, että näille korteille tehtyt merkinnät eivät säily.

Maaliskuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Päiväkodin johtaja tekee esiopetuspaikan siirtopäätökset (toissijaiset ja mikäli tilaa) Pro Consonaan.
- Päiväkodin johtaja tekee esiopetuksen lisäksi tarvittavat varhaiskasvatuspaikkapäätökset.
- Em. päätökset lähetetään huoltajille maaliskuun aikana.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- **Oppilashuollon konsultaatioryhmät** 5 min./lapsi (pohjoinen ja etelä, 3 t + 3 t)
 - **Asiantuntijaryhmät** (yksilöllinen), 45 min/lapsi, pkjohtaja kutsuu
 - Huom! **Rehtori** muodostaa ykkösluokat yhdessä koulunsa luokan- ja erityisopettajien kanssa. Rehtori tekee luokkia muodostaessaan yhteistyötä esiopetuksen kanssa.
-

Huhtikuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Vo:t aloittavat tiedonsiirron esiopetuksen vo:ille: ketkä lapsista tarvitsevat yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Kveot ovat mukana prosessissa, jos lapsella tehostetun tai erityisen tuen tarvetta.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa:

toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Asiantuntijaryhmät (yksilöllinen), 45 min/lapsi, pk-johtaja kutsuu + jokeri-aika
- **Kaikille yhteinen Yhteisöllisen oppilashuollon tilaisuus.** Kaikki pkj:t, vähintään 1vo/eskari, kveo, kasvun ja oppimisen tulen koordinaattori + oppilashuollon väki
- **Nämä tehdään huhtikuussa, kun lapsi aloittaa saman vuoden elokuussa koulun:**
 - Esiopetuksen vo:t järjestävät tarvittaessa **pedagogisia arviointipalavereita:** huoltaja, erityisopettaja, vastaava esiopettaja, kveo sekä tarvittaessa luokanopettaja, päiväkodin johtaja ja rehtori.
 - Koulun rehtorin johdolla järjestetään **tutustumis- ja tiedotustilaisuus** koulutulokkaiden perheille, esimerkiksi koulusuunnistus.

Toukokuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Em. siirtotoimenpiteet jatkuvat.
- Kuljetusta tarvitsevien (esiopetuksessa aloittavien) lasten ilmoittaminen kuljetuksesta vastaavalle kuljetussuunnitelmaa varten (oikeus todennäköisesti maksuttomaan kuljetukseen).
- Syksyllä esiopetuksessa aloittavat lapset vierailevat tulevissa esiopetusyksiköissään pienryhminä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa.
- Päiväkodin johtajan johdolla perheille järjestetään tutustumis- ja informaatiotilaisuus tulevassa esiopetusyksikössä.
- Vakan ja esiopetuksen kveot arvioivat yhdessä lapsen tuen tarvetta esiopetuksessa. Vakan opettaja ja kveo laativat yhteistyössä pedagogisen selvityksen (paperinen lomake) esiopetuksessa erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Esiopetussuunnitelman (paikallinen) arviointi touko-kesäkuussa, mukana esiopetuksen vo:t ja päiväkotien johtajat
- Kaikille lapsille laadittu **Leops toimitetaan vastaanottavalle koululle (rehtori)**, joka hyödyntää tietoja opetuksen suunnittelussa. Lomake on ”apuväline” luokanopettajille.
- Koulu säilyttää taitokyselyä lukuvuoden ja luovuttaa sen huoltajalle yhdessä ensimmäisen vuosiluokan lukuvuositodistuksen kanssa.
- Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että lapsen kaikki **pedagogiset asiakirjat** on laadittu, päivitetty ja ovat Wilmassa (Wilma sulkeutuu kesäkuun ensimmäisinä päivinä).
- + jokeri-ajat

Kesäkuu

Varhaiskasvatuksessa:

- Esiopetuksen kveo kirjaa tulevien esiopetuksessa aloittavien tukea tarvitsevien lasten tukitoimet Wilmaan.

Lapsi siirtynyt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen elokuussa: toimenpiteet esiopetusvuoden aikana:

- Esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmat/-kertomukset sekä esiopetussuunnitelman arviointi ja päivitys juhannukseen mennessä
 - Kasvatus- ja opetustoimisto siirtää **esiopetuksen oppilasluettelon tiedot** kouluille (Primus).
-

Liite 2. Oppimisen alueet esiopetuksessa

Ilmaisun monet muodot

Kuvataiteellinen ilmaisu: menetelmiä, materiaaleja, elämyksiä, digiä

- maalaaminen; vesivärit, peitevärit
- piirtäminen, läpipiirto, mallipiirustus, hiilityöt
- nikkarointi, grafiikka
- painanta
- huovutus
- lankatyöt; kirjonta, kudonta
- sarjakuva
- näyttelyt
- kollaasi
- installaatio
- musiikkimaalaus
- animaatio
- video, valokuva
- kamera, kännykkä, tabletti
- paperi, puu, metalli, massat, savi, kipsi, lumi, hiekka
- luonnonmateriaalit
- kierrätysmateriaali

Musiikillinen ilmaisu: laulua, kuuntelua, soittoa, elämyksiä

- musiikin peruskäsitteet; rytmi, melodia, kaiku
 - rytmi- ja kehosoitTIMet, perinnesoitTIMet
 - konsertit
 - esiintyminen
 - musiikkimaalaus
 - tunteiden kokeminen
 - improvisaatio
 - tanssi
 - eri musiikkityylit
-

-
- äänimaailmat
 - mielikuvat
 - keskittyminen
 - kuuntelun taito
 - äänenkäyttö
 - musiikkiperinne
 - kansanlaulut ja -leikit
 - kansainvälisyys

Suullinen ja kehollinen ilmaisu: kielellisyys, kehollisuus, elämykset, vuorovaikutusteatteri, omat esitykset, kuunnelmat, äänikirjat

- nonverbaali viestintä, pantomiimi
- akrobatia, tanssi, koreografia, improvisaatio
- pöytäteatteri
- sadutus, sadut, tarinat, roolileikki
- äänet, tavut
- lorut, runot, riimit
- kielikuvat, sanonnat
- neuvottelutaidot
- perustelun taito
- vastavuoroisuus
- kertova puhe, ryhmäytyminen, tunteet, leikki, dramatisointi

Käsityö ilmaisun muotona: askartelua, tekniikoita, materiaaleja

- repiminen, rypistely, liimaaminen, leikkaaminen, taittelu, pujottelu
 - paperin valmistaminen
 - ruuvaaminen, naulaaminen, sahaus, värjäys, maalaaminen, painanta, ompelu, huovutus, punonta, kudonta, kirjonta
 - puu, savi, luonnonmateriaalit
 - kierrätysmateriaalit, metalli, lanka, kangas, huopa, villa
-

Kielen rikas maailma

Tekstejä

- sadut, tarinat, lorut, runot, riimit, kuvakirjat
- sarjakuvat, uutiset, mainokset, tietokirjat
- äänikirjat, kuunnelmat
- kielikuvat, murteet, sanonnat
- lasten uutiset

Tuottamista

- sadutus, sanojen rakentaminen, kirjoittaminen, läpikirjoitus, mallikirjoittaminen
- salakirjoitus, robottikirjoitus, omien lehtien tekeminen, sadusta näytelmäksi

Keskusteluja ja vuorovaikutusta

- esittely, mielipiteen ilmaisu, lasten haastattelut, lasten kokoukset
- oman lelun esittely
- kysyminen, vastaaminen
- luetusta keskusteleminen, päättely
- toisiin kieliin tutustuminen
- pedagogiset leikit
- sana- ja tavupelit
- Piki- ja Molli-materiaalit

Minä ja meidän yhteisömme

Omat juuret

- perhekuvat, valokuvat, itsearviointi, perheen oma kulttuuri, sukupuu, haastattelut, vanhojen tavaroiden näyttely

Suomalaiset perinteet

- kansansadut, perinnelaulut ja -leikit, ruokaperinne, kansalliset juhlapäivät, juhlaperinteet
-

Kulttuurikohteet Valkeakoskella

- Voipaala, Rapola, Patsaskierros, museo, Visavuori, näyttelyt, kirjasto Valo, Walle

Yhteisössä toimiminen

- demokratia, tasa-arvo, kriittinen ajattelu, lasten uutiset, äänestäminen, mediakasvatus, sanomalehti- ja mediataitoviikot

Kansainvälisyys

- lasten oikeudet, YK,
- eri kulttuurit
- musiikki, liikunta, leikki, kuvat, videot, tv-ohjelmat, elokuvat, dokumentit

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Matemaattiset taidot

- Looginen päättely: luokittelu, sarjoittaminen, vertailu, nimeäminen, diagrammi
- Lukukäsite: lukumäärä, lukujono, parillinen/pariton, lukumäärän hahmotus
- Paikanmääreet: ylhäällä, alhaalla, sivulla, vieressä, edessä, takana, alla, päällä
- Mittaaminen: oma keho mittaamisen välineenä, erilaiset mittavälineet
- Aikakäsite
- Geometria: muodot, avaruudellisuus, muovailu, rakentelu
- Raha
- Ongelmanratkaisu

Ympäristökasvatus

Rakennettu/rakentamaton ympäristö

- retket lähiympäristöön, metsäretket, postilaatikkokävelyt, patsas -kierros, liikenne

Havainnointi: välineistö (luupit, kamera, tabletti), havaintojen luokittelu, nimeäminen, vuodenaikojen seuranta, aistit

Kokeiden tekeminen: maatuminen, vesitutkimukset

Teknologia:

- ideat, oivallukset, ratkaisut
- askartelu, rakentelu, purkaminen
- arjen teknologiaa, kodinkoneet
- yksinkertaisten esineiden toimintaperiaatteet (pallo, hyrrä, vaaka, keinulauta)
- tieto- ja viestintäteknologiaan tutustuminen

Vuorovaikutus: minä ja ympäristöni, käytöstavat, tunteet, syy-seuraussuhteet, oman toiminnan vaikutus

Kestävä kehitys

- Ideologia: hyvinvointi, elämänkaarinäkökulma, oman toiminnan vaikutus tulevaisuuteen
- Kierrätys: jätteiden lajittelu, kirpputorit, vanhasta uutta tuunaamalla
- Sosiaalisesti kestävä kehitys: osallisuus yhteisössä, vuorovaikutustaidot ja yhdessä toiminen, toisten huomioiminen, hyvät tavat, vastuu
- Ekologia: materiaalitutkimukset, maatumiskokeet

Kasvan ja kehityn

Liikunta

- Motoriikka: perusliikuntataidot; käveleminen, juokseminen, hyppääminen, ryöminen, konttaaminen, kiipeily, liike eri tasoilla
- Koordinaatio: tasapaino, kehonhallinta, eri välineiden käyttö
- Yhdessä toimiminen

Terveys

- Ruokakasvatus: ruoan reitti, ruokailutavat, maistelu, lautasmalli
 - Elämänrytmi: lepo- ja rentoutuminen, uni, säännöllinen ja monipuolinen ravinto, liikunta, rutiinit
-

Kuluttajuus

- Omien valintojen merkitys
- Kriittisen ajattelun herättäminen
- Kulutustottumukset: tavaroista huolehtiminen, tavaroiden korjaaminen, keskustellaan mainonnasta, toiveet, mielihalut, tarpeellisuus, kestävä tuote
- Säästäminen
- Kierrätys
- Tunnekasvatus; oman toiveen odottaminen, pettymyksen sieto, arvostus

Turvallisuus

- Psyykkinen turvallisuus: ryhmäytyminen ja ryhmän säännöt, kiusaamisen ehkäisy, tunteet, tunteiden ilmaisu ja sanoittaminen, mielipiteen ilmaisu
 - Fyysinen turvallisuus: turvallinen toimintaympäristö, liikennekasvatus, lupa määrätä omasta kehosta, mediataidot
 - Sosiaalinen turvallisuus: osallisuus, äänestäminen, lasten oikeudet, lasten kokoukset ja erilaisuuden hyväksyminen
-